

A solymári Nieger–Valkó-ház titkai (tanulmány változat)

**Készítette: Milbich Tamás
Solymár, 2025**

2025-ben a régész dr. Valkó Arisztid születésének 120. évfordulója és a titokzatos Valkó ház került reflektorfénybe Solymár kulturális életében (utóbbi a közelgő átépítése kapcsán). A helytörténeti gyűjtemény ezért az év elején tervbe vette, hogy mind a jubileumról, mind a ház történetéről méltó módon emlékezik meg. A Valkó-ház múltja azonban komolyabb kutatásra is alkalmat adott. Munkatársként vállaltam, hogy a rendelkezésre álló archív anyagok alapján elkészítem a ház egykori látványának háromdimenziós (3d) rekonstrukcióját kifejezetten helytörténeti, ismeretterjesztési és kutatási céllal, illetve azt, hogy az eredményeket egy dokumentum formájában, publikálásra alkalmas módon is összefoglalom.

Érdekes egybeesés, hogy a Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtárának vezetője, dr. Diós István a kutatás során felajánlotta a solymári Dr. Jablonkay István Helytörténeti Gyűjtemény részére a tulajdonukban lévő Art Universum című festménysorozatát, amelyet Solymári Walkó László szobrász, érem-, és festőművész 1960-1980 között készített. Az izgalmas festményeket 2025. május 18-án, nem sokkal átadásuk után Solymár közönségének is bemutattuk. Az eddigi rendelkezésre álló helytörténeti ismeretanyagainkat számos adalékkal sikerült kiegészíteni, amelyek egyrészt az egykori tulajdonosok (Nieger Károly, Walkó László, Solymári Walkó László) bővített életrajzi adataira, másrészt az ezekkel szoros összefüggésben lévő, a házon alkalmazott szimbolikára vonatkozóan merültek fel.

Milbich Tamás
helytörténeti kutató,
gyűjteményi munkatárs
grafikus, illusztrátor

Solymár,
2025. május

Adalékok a ház történetéhez

Nieger Károly, az építtető

Nieger Károly nevét Solymáron két jelentős épülettel összefüggésben jegyzi a helytörténet: ő készített **freskókat a katolikus templom** szentélyének két boltozati szakaszára, illetve megfestette az ugyanott ma is látható négy nagyméretű **vászonképet (1903)**. A másik, természetesen a vasút

melletti, kastélyszerű hatású, emeletes, tornyos, romantikus és eklektikus stílusú családi ház, az ún. Nieger–Valkó-villa épülete.

A solymári alkotóművészet első – bizonyíthatóan – helybéli mestere a német származású Nieger Károly volt. Nieger életének sajnos csak néhány jelentősebb mozzanatáról van tudomásunk. Az biztosnak tűnik, hogy **1863-ban Frankfurt am Mainban született**, és festőcsaládból származott.

Képzőművészeti tanulmányait Münchenben kezdte, majd Párizsban, a Julian Akadémián folytatta. Rajzot már Magyarországon is tanult: az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolában 1893–1894 között. Feltételezhetően **Lotz Károly tanodájában is megfordult**, hogy el-sajátítsa a mesterséget.

Nieger Károly festményei a solymári templomban

Nieger Károly freskói a Micsek-kávéházban (ma Vámház körút 8.) – Tavasz, ábrázolás

Ambiciózus képzőművészeti törekvéseiről árulkodik, hogy a solymári templom festményein kívül számos budapesti szálloda homlokzati dekorációját is elkészítette. Keze munkáját őrizte az egykori Vámház körút és Zöldfa utca sarkán (a mai Veres Pálné utca) álló **Micsek-féle kávéház mennyezete (1895)**. Nieger festette ki a **neszmélyi templomot**, gróf Hunyady József **ürményi nagy kápolnáját**, valamint gróf Győry József és neje **perkátai kápolnáját** is.

A kiegyezést (1867) követően a városi kávéházkultúra rendkívüli népszerűségnek örvendett, Nieger Károly pedig számos kávéház díszítőfestését végezte. Ennek köszönhetően álmodhatta meg és építhette fel Solymáron otthonát, a ma is látható kastélyszerű lakóházát és tornyát (1890 körül).

Nieger Károly nem tartozott a jelentősebb festők közé, korabeli források is azt igazolják, hogy a kápolnák és kávéházak fes-

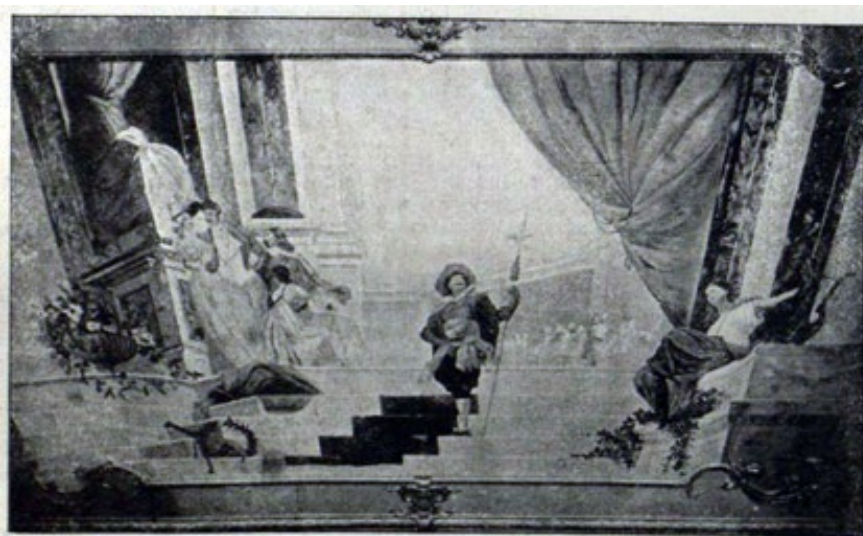
tésénél messzebbre nemigen jutott, bár egyértelműen törekedett szakmai elismertségre. Karrierjét azonban több balszerencsés fordulat is beárnyékolta, ami vélhetően hozzájárult ahhoz, hogy solymári házáat később, 1906-ban eladásra hirdesse meg.

Az egyik ilyen eset 1899-ben történt. A korabeli sajtó egy igen hangos, már-már botrányos versengésről tudósít, amely az Erzsébetvárosi, ma Rózsák terén álló **neogótikus templom belső festéséért** zajlott. Két pályázó tett ajánlatot a munkára: a drágábbat a neves díszítőfestő, Scholtz Róbert, az olcsóbbat Nieger Károly. A templomépítő bizottságban heves vita támadt, hogy melyik ajánlatot fogadják el. Scholtz meglehetősen drágának bizonyult, de szakmailag nagyobb garanciákkal kecsegtetett. Nieger ezzel szemben jelentősen költséghatékonyabb választásnak tűnt. A bírálók többsége azonban kételkedett Nieger szaktudásában. Maga Steindl Imre, a templom tervezője

erőszakoskodással és plágiummal vádolta Niergert, aki dacosan fellebbezett, amiért nem ő kapta meg a megbízatást. Végül Götz Adolf festhette ki a híres neogótikus templomot.

A solymári kúria eladásához azonban egy ennél sokkal súlyosabb eset vezetett. 1906 nyarán Nierger Károly a budapesti **Bodó-kávéház felújításán** dolgozott, amely a József körút és a Baross utca találkozásánál üzemelt. A festés idejére a kávéház egy részét munkaterületként kezelték: felállványozták, hogy a mennyezeten lévő munkákat elvégezhesék Nierger munkásai. Közben a terem másik részében folyt a polgári élet, a kávéház vendégei zavartalanul diskuráltak. Ám egyszer csak az állványzat óriási recsenéssel összeomlott. A szerencsétlenség következtében két munkás életveszélyes, négyet pedig súlyos sérülésekkel szállítottak a Rókus kórházba.

Nierger Károly freskói a Micsek-kávéházban

A Bodó-kávéház, ahol a baleset történt

A történet vélhetően Nierger Károly jó hírnevére és karrierjére is kerülhetett, mivel kiderült, hogy az állványzat meglehetősen hanyagul és elővigyázatlanul lett összeácsolva – ez okozhatta a balesetet. Nierger az eset nyomán nagyon rossz anyagi helyzetbe került, erkölcsi megítélése és szakmai renoméja **válságba jutott**. Nem véletlen tehát, hogy 1908-ban már a második tulajdonosról, Walkó Lászlóról értesülünk. Nierger családjáról szin-

tén keveset tudunk. Feleségével a baleset előtt biztosan részt vehettek a „boldog békeidők” városi életének kulturális pezsgésében. Nieger Károlyné számos alkalommal felbukkan a szobafestők, aranyozók és fényezők báljainak névsorában. Találunk nyomot arra is, hogy Nieger Károly 1883-ban tagja volt a Budapesti Zenekedvelők Egylete 63 főből álló férfikarának.

Úgy tűnik, hogy Nieger az ominózus baleset után is igyekezett a szakmai közösség része maradni, bár ez a történetek után nem lehetett túl könnyű. Akad azért arra utaló jel, hogy ez részben sikerülhetett: 1910-ben például **díszelnöke volt** a Budapesti Szobafestő, Címfestő, Mázoló, Aranyozó és Fényező Ipartestület által rendezett, rokkant mesterek megsegítését célzó jótékonyági bálnak.

Az említett szervezetnek haláláig megbecsült tagja maradt, sőt sokáig **igazgatósági és elöljárósági póttagként** is tevékenykedett. Miután eladta solymári házát Walkó Lászlónak, Budapestre költözött. 1928-ban bekövetkezett haláláig szobafestésből, tapéta- és festékkereskedésből élt.

nőkök díjaztának. Nagy János-utca 5. I. 9. tulajdonosnál. 25746 CSALÁDI HÁZ. Kedvező fizetési feltételek. 4 kiséi 2 nagy szoba, kis gyűmölcsös, külön egy 1700 öles telekkel 6000 frt. 1/4 órányira Budapesttől. Vasúti állomás. Bővebbet Váci-körut 31. a tulajdonosnál Nieger Károly. Ugyanott két kisebb ház is eladó. 25691 SAROKTELEK. A Thököly-uton, 467 négyszögletű 480 m. építkezési terület	házaikat vidéken csi-ut 8 keres bízói re birtokok közé-ut megvétel da. Rá keres kókat
---	---

NIEGER KÁROLY

Budapest, VI. kerület, Vilmos császár-ut 29. Alapítva : 1869

TAPÉTA

Vállal mindennemű tapéta-munkát. Angol, francia és német tapéták gyári lerakata. Gipsz-rozettiák nagy választékban.

h

Vásárolás
Kévé

A solymári vasútállomásról készült egyik legkorábbi fotó, a Valkó-ház a kép jobb szélétől nem messze ekkor már valószínűleg állhatott.

Walkó László, a stílusteremtő

Walkó László (1874–1943) volt a ház második tulajdonosa, akinek életszemlélete – mint azt később látni fogjuk – maradandó nyomot hagyott az épületen. Életéről, főként annak bőrdíszműves vonatkozásairól fia, Arisztid 1966-os visszaemlékezéseiből szerezhetünk tudomást. Walkó László a **felvidéki Eperjesen született 1874. október 24-én**. Családja mintafaragó hagyományait követve vált a magyar bőrmintázás egyik úttörőjévé. Pestre költözve „képfaragó” tanoncként kezdte pályáját, majd Bécsben és Münchenben képezte magát, többek között Victor Klopfer irányítása alatt. Hazatérését az 1893-as katonai sorozás kényszerítette ki.

Walkó László 1894-ben ismét külföldre ment, és gyalogosan bejárva több német várost végül Hamburgban kapott munkát **Georg Ernst Friedrich Hulbe (1851–1917) műtermében**, aki a bőrmetszés és domborítás már-már feledésbe merült technikáit elevenítette fel. Walkó vélhetően mestereként tekintett Hulbére, bár csak rövid ideig (1895–96) tökéletesíthette nála szaktudását. Hulbe más vonatkozásban is meghatározó szerepet játszhatott Walkó életében, de erre később még visszatérünk.

1896-ban ösztöndíjat kapott az Országos Iparegyesület javaslatára, hogy a milleniumi kiállításra bőrdíszműveket készítsen; munkáiért első díjban részesült. Bár a bőrmintázás ekkor még új iparágnak számított Magyarországon, Walkó hamar szembesült azzal, hogy a műfaj iránti kereslet hanyatlóban van. A századfordulóra a neoreneszánsz stílus kiment a divatból, az ipari préselési technikák pedig fokozatosan kiszorították az egyedi, művészi megoldásokat.

Bár tehetségét széles körben elismerték, bőrdíszművesként nem tudott megélhetést biztosítani magának. A század végén pályát váltott. **Színműíróként több darabját is bemutatták**, például „A szám-

A ház az 1920-as években

Walkó László feleségével

űzőtt (1898), illetve „A báró és a balerina” (1901) című műveit. Színműírói munkássága azonban vegyes fogadtatásban részesült. Fia, Arisztid megemlékezik arról, hogy édesapja színdarabjáról a Pesti Napló az 1898. nyári számában elismerően írt: *„(...) bent van ebben a darabban a művésznyomor minden följajdulása, az emberek közönye, az álnokság és bent van a szerző álma — az igaz boldogság, amikor majd kis műtermében dolgozhatik.”*

Kritikusai azonban másként vélekedtek: *„(...) pénteken Walkó László „Báró és balerina” című egyfelvonásos vígjátékának volt a bemutatója. A bemutatóra szép számú közönség jelent meg, de csalódottan távozott,*

mert a darab a vígjátéknak még a legelemibb föltételeit is nélkülözi. Nyelvezete néhol pongyola, másutt meg az érthetlenségig dagályos. A szereplők közül Szabados volt az egyedüli, akit a közönség kitapsolt. (...)”

Ugyanezen darabról a korabeli sajtó kárörvendő éllel, élcelődve számolt be. 1901 nyarán az óbudai Kisfaludy Színházban mutatták be a darabot, ahol a színészek gyenge teljesítménye már önmagában megpecsételte az előadás sorsát. Az est különös fordulatot vett, amikor Walkó az előadás közben szóvá tette a közönségnek a gyenge produkciót – komikusan botrányos helyzetet teremtve. A darabot később a Vígszínház igazgatósága nyilvánosan is visszautasította. Valószínű, hogy mindez mélyen megviselte Walkót, aki ezután végleg felhagyott a színdarabírással.

1899-ben a képviselőház könyvtárában dolgozott **Szabó Ervin irányítása mellett**. Hat évvel később, 1905-ben „*Budapesttől Velen-céig*” címmel útikönyvet írt, amelyet négyszer is újranyomtattak. Ez a mű élete egyik legfontosabb és legsikeresebb munkájának

bizonyult, hiszen a századfordulón ez volt az első magyar nyelvű útikönyv a térségben.

Solymári családi házát 1908-ban vásárolta meg Niegertől. Az első világháborút megelőzően már a képviselőház gazdasági hivatalában dolgozott, majd a **Tanácsköztársaság bukása után visszavonult**. Élete hátralévő részében írt, rajzolt, faragott. Művészi tevékenységére a jelek szerint a szenvedélyesség és szórványosan egzaltáltság lehetett jellemző, de kétségtelenül maradandó nyomot hagyott a hazai iparművészet történetében. Számos könyvtábla-, album- és mapaterv mellett ő készítette el a Parlament vendégkönyvét is, amelyet az Országház épületének és Budapest címerének metszetével díszített. Háttérbe szorult alkotói energiáit, gondolatait és világnézetét később a Nieger–Walkó-ház romantikus, eklektikus stílusában élte ki és örökölte meg.

1943. november 9-én halt meg Solymáron. Feleségével, Zelenka Máriával (1886–1958) közös sírban, a helyi temető „A” parcellájában nyugszanak.

Valkó Arisztid, „a régész”

Valkó Arisztid Budapesten született, de már Solymáron nőtt fel. **1905. január 29-én látta meg a napvilágot** és bár jogász, művészet- és zenetörténész volt, helyben főként régészként, és a solymári vár megtalálójaként emlékeznek rá. Életrajza szerint 1928–33 között a budapesti tudományegyetemen folytatta tanulmányait, jog- és államtudományi doktorátust, a bölcsészettudományi karon pedig művészettörténetből szerzett végbizonysítványt. Zenetörténetet Toldy Lászlónál hallgatott.

1924-től mint **tisztviselő** kapott munkát a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye ügyeivel foglalkozó hivatal egyikében. 1936-tól 1943-ig már városi **aljegyzőként** dolgozott Vácott, utána 1948-ig **miniszteri titkár** volt a Hon-

Valkó Arisztid

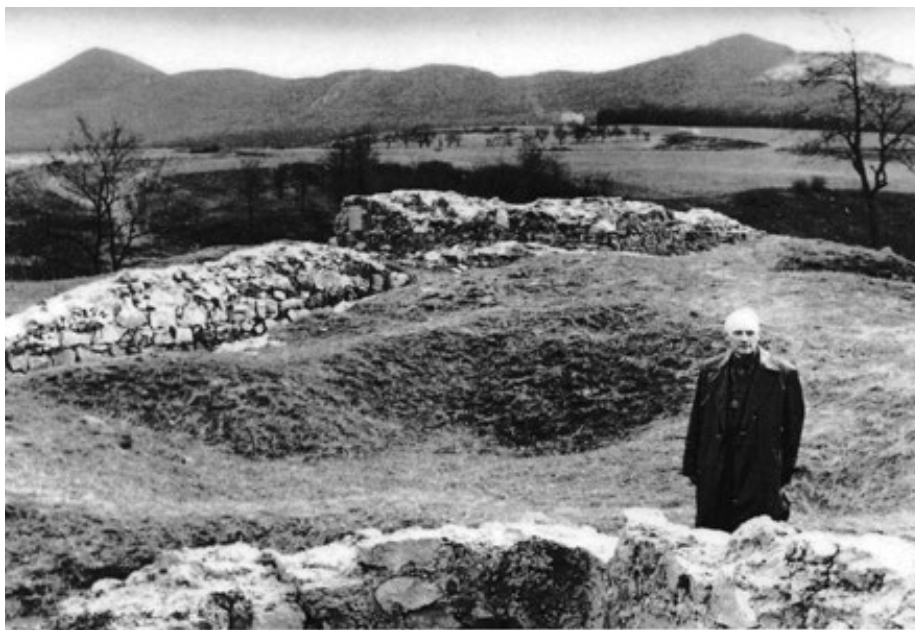
védelmi Minisztériumban. Az itt töltött hat év alatt fél tucatnyi (a legkülönbélebb világnézetekeket valló) kormány hasonló számú minisztere – elsőként Nagybaczoni Nagy Vilmos – mellett dolgozhatott.

Valkó Arisztid az 1930-as években (utólag színezett fotó)

1952 után **kutatásokat végzett** az Iparművészeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár és a Nemzeti Galéria számára.

1962-től nyugdíjazásáig (1970) a Magyar Mezőgazdasági Múzeum **munkatársaként** dolgozott. Nyugdíjazása után is aktív maradt: az MTA Zenetudományi Intézetének megbízásából az Országos Levéltár **zenetörténeti anyagát kutatta** és dolgozta fel egészen haláláig (1988).

Valkó Arisztid a solymári vár romajnál, 1967.

Személyét Solymáron a helytörténetiség egyik alapítóatyjának tekintjük, mert rendkívül jelentősek voltak a Solymárral kapcsolatos őskori, ókori és középkori kutatásai. Legismertebb ténykedése, hogy 1928-tól kezdve fokozatosan lépésről lépésre tárta fel a **solymári várat**, kezdetben még édesapjával, Walkó Lászlóval, később a helyi levélték bevonásával. Kutatta a vár történetét, számos tanulmányt publikált róla. Ne-

Valkó Arisztid feltárás közben

Bronzkori leleteivel a ház udvarán

véhez fűződnek az **első hagyományörző játékok**, és a település középkori imázsának felelevenítése, újraintegrálása az újkori település életébe.

Az első ilyen játékokat 1932-ben rendezték meg „Mátyás-napok” néven, azt azonban

nem tudni, hogy ezt követték-e később továbbiak. A Magyar Hírlap korabeli tudósítójának beszámolója szerint az első solymári középkori emlékeket megidéző eseményt Korenchy Lajos solymári főjegyző és Valkó Arisztid kutató kezdeményezte és bonyolította le. A vár fénykorához, a 14-15. századhoz

Valkó túravezetést tart a várban, 1965.

fűződő játékokat a vasútállomással szemben lévő dombokon bonyolították le, vélhetően nagyszámú, zömében budapesti látogató, és néhány helyi érdeklődő előtt.

Valkó Arisztid ezzel és a házában kialakított múzeum megnyitásával igyekezett anyagi forrást biztosítani a további feltárásához. **Magánmúzeuma** egészen az 1980-as évekig működött. A vár, mint helyszín iránti bizalom a jelek szerint az 1930-as években, főként Valkó ténykedésének köszönhetően már megvolt a község vezetésének részéről is: Korenchy Lajos főjegyző felismerte a várban rejlő kulturális többletet, így az ügy és Valkó mellé állt, vélhetően a teljes községi előljárással együtt.

Az 1932-es várjáték volt az első Solymáron, amely ezt a helyszínt turisztikai és kulturális célokra használta fel. A középkort megidéző játékot deklaráltan a főváros és környékének közönsége számára hirdették meg, ahol – az említett cikk szerint – korhű, 14-15. századi jelmezekben történelmi programot adtak elő. Valkónak egyébként nemcsak a várunkra, de a fertődi Esterházy-kastélyra vonatkozó tanulmányai is jelentősek. Foglalkozott még Haydn, Liszt és Erkel életművének kutatásával is.

Társaságot szerető ember volt, hiteles források szerint földijeivel is jó kapcsolatot ápolt. Baráti körébe azonban főként a helyi értelmiség tartozott, például Tarpay-Nagy Miklós orvos, Csomay Ödön jegyző, Dér Bernát, a tehetősebb sváb gazdákkal, mint Schäffer Bernát vendéglős.

Turisták a Valkó-házban, 1965.

Felesége, Újlaki Margit szintén fontos alakja lett a helyi kulturális életnek. A mai zeneiskola alapjait lényegében Valkó felesége és Kelemen Istvánné rakták le, akik az 1950-es években létrehozott magánzeneiskolában művelték a minőségi zeneoktatást. A **Ni-e-ger-Walkó villában is folyt zenetanítás**, amire Margit néni sok tanítványa még évtizedek múltán is szívesen emlékezett vissza.

Valkó Arisztid nyugdíjazás után közvetlenül alapító tagja lett az 1970. december 27-én megalakult Helytörténeti Társaságnak. A szerveződés alapító tagjai voltak még: Dér

László építész, dr. Jablonkay István gimnáziumi tanár, Kelemen István katonatiszt, Magyar Ferenc egyházi újságíró, Seres István vb-titkár és dr. Szabadkai József plébános. A társasághoz később mások is csatlakoztak.

Seres István szerint Valkó Arisztid volt a helytörténetiség egyik legfőbb alakja Solymáron. A nagyközségi tanács 1981-ben a település érdekében kifejtett kiemelkedő társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységért **„Solymár Nagyközségért” emléklappal jutalmazta** meg. 1988. június 7-én bekövetkezett halála után szülei

Valkó Arisztid temetése Solymáron

mellé temették az „A” parcellába; felesége a „D” parcellában nyugszik.

Solymári Walkó László, a művész

Az ifjabbik Walkó László már községünk szülötte volt, **1909. november 19-én látta meg a napvilágot**. Alkotó tehetsége nagyon hamar felfénylett, egyértelművé vált, hogy a művészetek pártolása és művelése családi örökség lett. A nagyközönség **éremművésként, kétszeres Aranyecset-díjas festőművésként, grafikusként, szobrászként** ismerte. Solymáron a Nieger-Walkó villában élt és alkotott 1955-ig, majd Budára a Gellérthegy nyugati lejtőjén, a **Kelenhegyi úton** létesült műteremházba költözött. A hivatalosan is műemlékké nyilvánított szecessziós épületben élt **feleségével, Komáromy Ilonával** egészen a haláláig. A magyar kulturális élet egyik legtermékenyebb és legsokoldalúbb alkotóművészeként tartják számon.

Pályafutását az Újpesti Fa- és Fémipari Szakiskola faszobrász szakán kezdte. Húsz évesen (1929) iratkozott be a Képzőművészeti Főiskola tanfolyamaira, ahol Szentgyörgyvári Gyenes Lajostól tanulta a festészet

alapjait. Öt éven át (1929-1934) az Iparművészeti Főiskolán Lux Elek és Simay Imre tanítványaként a kisplasztika-készítés rejtelseibe ásta magát. Korai éveit kerámiák készítése jellemezte, majd a fém tárgyak készítésének korszaka következett életében, ezután fő-

ként domborművek, kisebb-nagyobb szobrok, kisplasztikák készítésével foglalkozott, végül élete vége felé szecessziós, szürrealista hatású képeket festett.

1933-tól már **aktív szobrászművész** volt, első kiállítását is ekkor rendezhette meg. A parlament részére 24 évesen készített portrész emléktáblákat, majd domborműveket tudósokról, művészekről, közéleti személyiségekről. Közintézmények számára alkotott mellszobrokat, számtalan díjhoz és elismeréshez készített plaketteket, érmekeket, amelyek mind-mind főként a magyar történelem, vagy éppen a zenetörténet nagy alakjait áb-

Solymári Walkó László Tőrek Gyéza plakettjével

Endrődi Sándor emlékművénél

Munka közben budapesti műhelyében

rázolták. Munkái megtalálhatóak a mezőgazdasági, a hadtörténeti, az egykori munkásmozgalmi múzeumokban, a Zeneművészeti Főiskolán és vidéki múzeumaink egy részében is.

1936-ban elkészítette, Endrődi Sándornak az arcképét. 1941-ben érme formájában elkészítette Solymár címérét is, Bokros Ferenc két évvel korábbi, 1939-es terve alapján; ennek hollétéről sajnos nincs tudomásunk. A címer nagyobb méretű, kerámiából megmintázott változata viszont fennmaradt: évtizedekig a solymári községháza bejáratát díszítette, és ma is látható az önkormányzat zászlórúdjának talapzatán. Szülőfalujában ez az egyetlen, közterületen álló munkája.

1949-től Solymáron, Heistben, Mannheimben, Dortmundban, Bad Dürkheimben, Budapesten, Bad Bergzabernben, Landauban voltak kiállításai. Köztéren áll Esze Tamás, dr. Juhász Andor, Endrődi Sándor, Kaffka Margit, Asboth Oszkár, Semmelweis Ignác, Nagy Balogh János szobra, illetve dom-

Az Art Universum kiállítás Németországban

A budapesti művészotthon műhelye

Solymári Walkó László idős korában egy kiállításon

*Az egykori községháza bejárata felett függött
a solymász címerszerű domborműve*

borműve. Damjanich János alakját először szobornak mintázta meg Nagykáta számára, később megtette ezt dombormű formátumban a szolnoki Damjanich Múzeum számára is.

Családi visszaemlékezések szerint miután 1955-ben elköltözött Solymárról rengeteget dolgozott a főváros helyreállításán és szépítésén, sok restaurálási munkában vett részt. Külföldön 11 önálló kiállítást rendezett, rendszeresen járt tanulmányutakra például Ausztriába, az NSZK-ba, Belgiumba, Hollandiába, Franciaországba.

1974-ben „Párizs művészete a jelenben és a múltban” című rendezvényen Szentesy Hiesz Gézát ábrázoló érmeit a Párizsi Salon aranyérmével jutalmazta. Ebben az időszakban kapta meg kétszer is az Aranyecset-díjat Németországban (Mannheimben).

Solymáron tudomásunk szerint csak egyszer, 1988-ban rendeztek kiállítást a műveiből, a helytörténeti gyűjteményben. A Csúcs Ferenc szobrász-éremművész által rendezett tárlat alkalmával – melyre a bemutatott tárgyakat a szervező pá-

lyatárs ismerősöktől, barátoktól kölcsönözte – 74 érme és több plakett került a közönség elé. Az eredetileg 3-4 hetesre tervezett tárlatot a solymáriak két hétig láthatták, azonban ismeretlen okból idő előtt le kellett bontani.

Míg szobrászatára a **realizmus**, addig festészetére a **szürrealizmus és a szecesszió** jellemző. Festményeivel kreatív személyiségének spirituális oldalát juttatta kifejezésre, aminek bevallottan stílussteremtő szándéka is volt. Az **Art Universum** című **sorozatának** darabjai mesészerű, látomásos élményvilágról árulkodnak és erősen túlmutatnak a liturgikus vallásos kereteken. Különleges szín- és formavilágot alkalmazó témaválasztásuk inkább az ezotériához, vagy a pszichoterápiához állnak közelebb.

Solymári Walkó László szürreális sorozatát halála után özvegye, Komáromy Ilona a **Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtárának** ajándékozta az 1990-es évek elején. 2008 szeptemberében a Szakrális Művészetek Hete rendezvény idejére a könyvtár, mint a főváros egyetlen kolostori könyvtárterme megnyitotta kapuit a látogatók előtt, itt mutatták be Walkó különleges sorozatát, először halála után. A szeminárium folyosóján kiállított képeket azonban a hagyományos vallásos kifejezőmódhoz szokott egyházi vezetés nem fogadta túl nagy lelkesedéssel (hiteles visszaemlékezés szerint egyenesen elborzadt tőlük). Az Art Universum képei ezután évtizedekig a könyvtárban pihentek.

2025-ben a solymári helytörténeti gyűjtemény munkatársaként felkerestem a könyvtárat a sorozat és Walkó életrajzi adatai után érdeklődve. **Dr. Diós István atya, a Pálos Könyvtár idős vezetője a megkeresés kapcsán érkezettnek érezte az időt, hogy felajánlja Solymárnak Walkó műveit.** Ennek apropóján dr. Tóth Piroska, a múzeum vezetője a művelődési házzal közösen kiállítást rendezett május 18-án, hogy Walkó ezen különleges és egyedi hagyatékát be lehessen mutatni a helyi közönség számára a jubileumi év megkoronázása gyanánt. Így

kerültek Walkó egyedi képei vissza az alkotó szülőfalujába.

Walkó vallásos-univerzális világképét, művészeti ars poeticáját néhány tőle származó idézettel érdemes megvilágítani:

„Az élet végtelen” – mondta egyszer a riporternek. „Óvni, szeretni kell... földünk élővilágát, de ezen túlmenően az univerzumot, környezetünket, amelynek részesei vagyunk.”

„Óriási felelősség nehezedik az alkotó művészek vállára és terheli lelkiismeretüket. Gondoljon arra minden művész, hogy elhivatott, s hogy szelleméből-lelkéből, egész lényéből a fentről kapott értékeket helyesen kell embertársai elé vetítenie. Arra kell gondolnia, hogy építhet és rombolhat. Feladata tanítani, nevelni helyesen és felfelé segíteni. Pedagógus ő is. A lélek húrjain játszik, s művészetével magasságokba emelhet vagy a posványba taszíthat. Felel azért, hogy a reá bízott feladatot helyesen végezte el.”

„[A művész számára] egy kis elmélkedés segítségére lesz, különösen akkor, ha imára kulcsolja alkotó kezeit és Istenhez fohászkodik égi sugallatért... A szentírás olvasása,

Dr. Diós István atya, az adományozó

Krisztus életfelfogása és cselekedetei arany tartópillérek... Mély lelki filozófiával, meglátásokkal, igazságos mérlegeléssel a ma eseményeiben számtalan téma akad. Gondoljunk a gazdag és a szegény viszonyára, a szeretet és a gyűlölet kihatására, a béke és a háború két hatalmas ellentétes eredményére ... A fenti témákat mint képző- vagy iparművész helyesen kiértékelve, a kompozíciók tömegeit alkothatja, úgy, hogy azok nevelők, oktatók, tanítók, felemelők legyenek. S mindegyikből áradhat Isten felé egy alázatos ima.”

Solymári Walkó László felvett nevét művésznévként használta, hivatalosan Valkó Lászlóként volt anyakönyvezve. Beszédes,

hogy nevét az eredeti formában (Walkó) írta és hozzátette a “Solymári” előtagot is, ami a településhez és talán a családi fészekhez való érzelmi kötődés kifejezése volt számára. Visszaemlékezések szerint **vallásos lelketű, spirituálisan igen érzékeny ember volt**, éppúgy, ahogy felesége is. Halála előtt több művét is az Evangélikus Országos Múzeumnak ajándékozta.

1984. június 3-án hunyt el Budapesten. Halála alkalmával mind a katolikus Új Ember, mind a Reformátusok Lapja hosszas méltató cikkben emlékezett meg.

A ház stílusa, állapota, általános leírása

A ház állapotáról helyzetéről, stílusáról **Rákos Péter** kőszobrász restaurátor művész **2017-ben** írt szakvéleménye ad iránymutatást. Homlokzatain változatos neogót, neo-reneszánsz, román, bizánci és iszlám stílusjegyek keverednek. A ház kezdetben tisztán romantikus vonásokkal bírhatott, de a későbbi

hozzaépítések, illetve túldíszítések eklektikussá, historizálóvá varázsolták.

A kb. 130 éves ház történetét – a külső és belső megjelenése alapján – **három jelentős periódusra** lehet osztani. Az első szakaszban megépült a főépület és a hozzá tartozó torony, amely Nieger Károly idejében tisztán romantikus jellegű lehetett (kb. 1890-1908). A második szakaszban a művészeteket kedvelő id. Walkó László maga építette és fa-

A ház 2017-ben

ragta hozzá az oszlopos- és erkélyes melléképületet kiegészítésként, ekkor kerülhetett beépítésre a korábbi északi erkély és falazhatták be a délkeleti lépcsősor baluszteres lépcsőkorlátait. Ekkor alakíthatta ki azokat a helyiségeket is (kb. 1908-1940 között), amelyek a későbbi múzeum kiállítótermei lettek. A harmadik szakaszban a különböző állagmegóvási toldalékok készültek el, – a szakértő szerint szakszerűtlen – hozzáépítések,

állagmegóvásokból származó megoldások. Az eredeti épület tehát szemmel láthatóan hozzáépítésekkel és számos állagmegóvó javítással vált olyanná, amilyennek ma látszik. Rákos Péter megállapította azt is, hogy ezek a kiegészítések jószándékú építészeti beavatkozások voltak, de szakmaiatlanul lettek kivitelezve, emiatt inkább rontották a ház eredeti arculatát.

A ház az 1920-as években

A főépület

A főépület egy **kétszintes lakóház**, amelyet egy tornyos mellékszárny egészít ki. Eredeti formáját a különféle belejavítások és hozzáépítések jelentősen módosították. Homlokzatán román, bizánci, iszlám és romantikus elemek keverednek. Az épület falain visszatérő motívumként jelenik meg a **vakolt kváderdíszítés**, amely a kőből kirakott falazat hatását kelti.

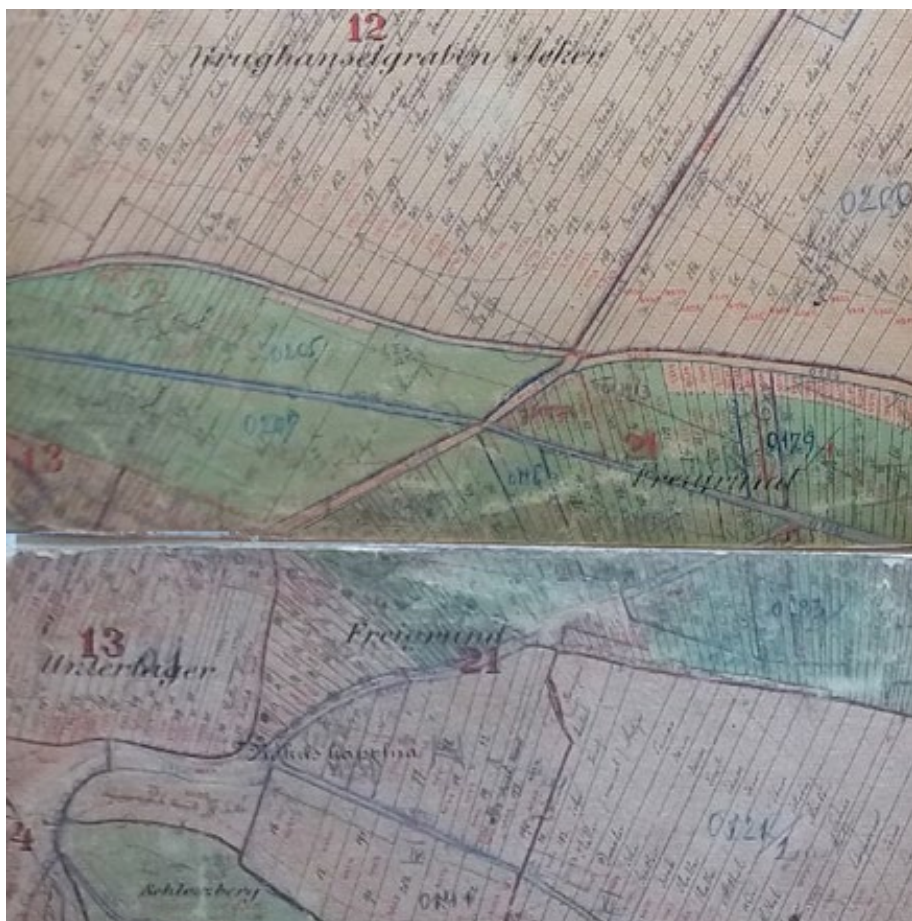
A homlokzatokon jól nyomon követhető, hogy az egyes építési fázisokban mire fordítottak különös figyelmet az építők. A főhomlokzat eredeti, romantikus periódusából származik

a **fogasléces klinkertéglából kirakott övpárkány**, fölötte oroszlánfejes, vízköpő-szerű díszítőelemekkel – ezek a torony felső részén is visszatérnek. A bejárati kaput egykor íves záródású, **akantuszleveles kőkeret** övezte, ám ez mára elfalazott és erősen töredékes állapotban van.

A főépület több pontján **vakárkádsor**, historizáló **pilaszterek** és cementes vako-
latból készült **ornamentális díszítések** láthatók. Ezek első pillantásra funkciótlan, díszletszerű elemeknek tűnhetnek – ugyanakkor szimbolikájuk külön értelmezést kíván, amelyre később részletesen kitérünk.

Mikor épült?

Rákos Péter szakvéleménye, valamint a Valkó család le-
származottja, Valkó Attila tu-
domása szerint az épület az
1870-es évek körül épülhe-
tett. Ez az időpont azonban
valószínűleg téves, hiszen
a ház vélt építtetője, Nieger
Károly 1870-ben még csak
hétéves volt. Nincs adat arra,
hogy a házat az ő felmenői
vásárolták vagy építették vol-
na. Sokkal valószínűbb és
logikusabb feltételezés, hogy
maga Nieger Károly emeltette
az épületet mintegy húsz év-
vel később, valamikor **1890
és 1895 között**, nagyjá-
ból a solymári vasútállomás
megépítésével egy időben.

Az 1885-ös községi térképen még nincs nyoma a háznak

Miért épült?

Mint fentebb már volt szó róla, a ház eredeti-
leg romantizáló jellegű volt. Építtetője, Nieger
Károly (1863–1928) életrajzából körvonalazó-
dik, hogy iparos művészemberként – aki a pol-
gárosodó nagyvárosból és az arisztokratikus
életforma kulturális javaiból élt – érdekében állt
ilyen házat építeni. Teljesen tudatosan építette
solymári házát romantikus „ékszerdobozzá”.
Számára a ház megépítése egyfajta művészi
önkifejezés és megfontolt egzisztenciális ér-
dek lehetett egyszerre.

Művészemberként és vállalkozóként vélhető-
en nagy hangsúlyt próbált fektetni a látszatra,
vagyis arra, hogy **életmódjával és művé-
szi hitvallásával reprezentálja** a külvi-
lág számára önmagát. Erősen törekedhetett
arra, hogy otthona eleve jelképezze azt a vi-
lágszemléletet, amit vevőköre is képviselt, sőt
elvárt. Az önkifejezés kifejezés módja, termé-
szetszerűleg a kor divatos kifejezés módja a
romantika volt.

Az 1940-es években

A misztikus ház

A Nieger-Walkó villát nemcsak az átutazó, vagy ide érkező turisták, de a helybeliek is misztikusnak tartották. De különlegességét nem pusztán elhagyatottsága, várkastély jellege adta, hanem a benne lakók társadalmi különbözősége is. A ház „furcsa” faragványainak rejtélyessége hatványozhatta ezt az érzést. A vasút megépítése miatt a ház mellett nagyon sokan és sokszor mentek el. Jöttében-jártában mindenki látta a házat, ha a vasút irányába vitte a dolga. Annak ellenére, hogy mind a Nieger, mind a Walkó család jó kapcsolatban volt a helyi elittel, mégis **kissé kívülállónak** számítottak a falu németajkú lakosságának, paraszti többségének megítélésében.

Néprajzi gyűjtések, családi memoárok és szájhagyomány útján fennmaradt emlékek szerint egy időben terjedt olyan hiedelem is, miszerint id. Walkó László felesége boszor-

kány, vagy gondolták őt egyenesen a várbeli Schlüsselfrau kísértetének is (Ezek az összetett hiedelmek összefüggésben állnak a fentebb említett társadalmi státusszal és a solymári népi hitvilág jellegzetességeivel).

Családi visszaemlékezések tanúskodnak róla, hogy olykor kisebb atrocitásokat is el kellett szenvedniük bizonyos előítéletek miatt. Mindebből az következik, hogy a kastély – amely az akkori falu peremvidékén meglehetősen zordonul emelkedett ki a csupasz tájból – nyomott hagyott a korabeli település néplelkében. Tagadhatatlan, hogy valamilyen érzelmi elfogultság, titokzatosság, rejtelmesség a megépülte óta körbelengte a ház megítélését. A misztikus-kollektív kötődés nem pusztán a ház romantikus külalakja okán, hanem lakóinak társadalmi státusza, nagypolgári életet sugalló attitűdje miatt is kialakulhatott. Érdekes, hogy ez az érzelmi viszony a mai napig megfigyelhető a ház iránt.

Homlokzatok

A különböző építési periódusok és szakszerűtlen átépítések következtében az eredeti struktúra még a szakértők számára is nehezen visszafejthető. Az épület hátsó, északi homlokzata például szinte teljesen dísztelen; csupán a faltokban megjelenő kváderdíszítés utal a historizáló szándékra. Ráadásul ezen a részen az ablakkeretek is díszítenek. **Eredetileg ez az épületrész nyitott volt**, tetején baluszteres erkély húzódott, ám Walkóék idejében téglával befalazták és félnyereggetővel látták el.

A keleti homlokzat szintén későbbi hozzáépítésekkel módosult, ennek arculata adja a ház **várszerű, kastélyos hangulatát**, amit a vakolatlan torony késő reneszánsz pártázata tesz még hangsúlyosabbá. A bejáratot egykor egyszerűsített, számráthátíves kapukeret díszítette, tovább erősítve a historizáló, romantikus jelleget. Az épület leglátványosabb része a nyugati homlokzat, amely gazdag

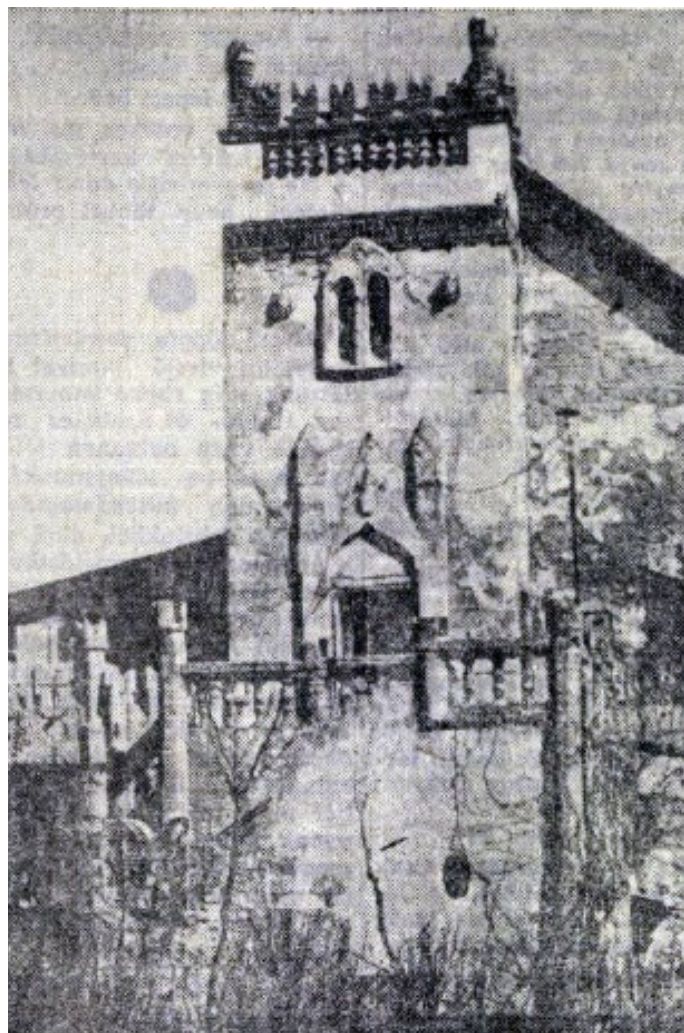
tagoltságával és díszítettségével tűnik ki – jóllehet, ezen is érzékelhetők olyan későbbi átalakítások, amelyek teljesen eltérnek az eredeti megjelenéstől. Meghatározó elemei közé tartozik a két díszes, műkőből készült oszlop, amelyek meglepő építészeti megoldásokat (például beépített vas kályhaelemeket) rejtene.

Szembetűnők a félköríves és patkóíves nyílások, amelyek a korai reneszánszra, illetve az iszlám építészet hatására utalnak. A romantika stílusjegyeit a vakolatból hangsúlyosan kialakított kváderek (szabályos, téglalatest alakúra faragott kövek), a bástyaszerű torony, a pártázat (a fal felső részén húzódó, díszes, fogazott vagy csipkézett kialakítású elem), valamint a baluszterek (a korlátszerkezet oszlopelemei) idézik meg.

Nagypolgári miliő Solymáron?

Nieger vélhetően maga is része akart lenni korának polgáriasodó, olykor nagyzó életformájának. Az 1890-es években a magyar középosztály (és főként a gondolkodó értelmiség) köreiben egyre népszerűbbé vált az arisztokrata életmód bizonyos elemeinek utánzása. A solymári Nieger-Walkó villához hasonló romantikus kastélyok és kúriák a társadalmi rang kifejezésére remekül megfeleltek, még olyan szerény méretben is, mint a solymári Nieger-villa.

Nieger a solymári kegytemplom nagyméretű olajfestményeit 1903-ban készítette, amihez természetesen helyre, olykor belmagasságra is szüksége volt. Több mint valószínű, hogy a templom képeit Nieger **ebben a vilámban készítette el**. A helyi világi és egyházi vezetőkkel tehát jó kapcsolatot ápolhatott, hiszen a falu maga is a megrendelője volt. Kapcsolata azonban leginkább a helyi előjárósággal és intelligenciával lehetett. Ezidőtájt kezdődött a település városiasodása is: megépült az iskola, gyógyszerár létesült, és a magyar kultúra terjesztése is mindinkább fontossá vált. Ekkortájt kezdte

A ház az 1930-as években

meg működését a magyar polgári kaszinó a Boldogasszony téren (Templom tér), és vált a település a budapesti városi nép turisztikai célpontjává.

Nieger és a vasút

A ház építésének ideje nagyjából arra az időszakra eshetett, amikor Zichy Nándor gróf megépíttette a Budapest–Esztergom-vasútvonalat és ezzel Solymárt (is) közvetlenül rákapcsolta a „haza és haladás” polgáriasodó vérkeringésére (1895). Nieger ekkor már érett férfinak számított és éppen ebben az időszakban szerezte a legtöbb megrendelést. Feltörekvő, ambiciózus évei voltak ezek, és anyagilag is megtehetette, hogy felépíti kis alapterületű kastélyát, amit nem pusztán családi házként, hanem **műhelynek** is használhatott.

Az épület a mai, romos állapotában is szemet szúr a vonatról az átutazónak. Mennyi-

vel inkább lehetett ez így a századfordulón, amikor a környéken csupán ez az egyetlen ház uralta a tájat, a vasútállomás épülete mellett. A kor legjobb reklámja lehetett egy alkotóművész számára a vasút melletti divatos ház.

Nemcsak a mai kor művészei szerették ugyanis azt az ideálképet kialakítani önmagukról, hogy elvonulnak a világtól. A 19. század művésze is szeretett „elefántcsonttoronyba” zárkózni, hogy akotói magányában alkothasson valami nagyszerűt a világ jobbítására. Ha így volt, Nieger Károly saját ars poeticáját, különbségét, személyes ambiciózus jellemét igyekezett solymári házával megüzenni a nagyvilágnak, kihasználva a vasútvonal nyújtotta marketing tényezőket.

A torony

A torony kiemelkedik az épület tömegéből, romantikus, várkastélyokra emlékeztető formát kölcsönözve a háznak. Vakolatlan felülete és **pártázatos, baluszteres** kialakítása késő reneszánsz hangulatot idéz, bár korábban vakolt lehetett a korabeli fotók tanúsága szerint. A pártázat díszítései téglából faragott, plasztikusan megformált elemek, amelyek karakterükben eltérnek a homlokzat más részein visszaköszönő **oroszlánfejektől** és a kapuk kiképzésétől. Úgy tűnik, a balusztereket praktikus okok miatt eltávolították az 1930-as évek körül az egész ház területéről, és a ma is látható utánzatokra cserélték a tulajdonosok.

A torony főhomlokzatán a romantikus stílus némileg következetlenül érvényesül: téglából készült ablaka az egyetlen díszített nyílás, míg a másik két oldalon ilyen díszítés nem jelenik meg. Az archív fotókon ugyanakkor

látszódik, hogy a többi nyílászárók körül is lehetett egykor valamilyen díszítés. A torony baluszterei valószínűleg az állagmegóvás során készült pótlások, jelenleg is láthatók, ám ezek nem őrzik hűen az eredeti formát, és mára szintén veszélyesen leromlott állapotba kerültek.

A torony feljárójának **szamárhátíves kapuja** leegyszerűsített, részletek nélküli kialakítású, anyaga téglából és vakolat. A teraszra vezető lépcső is eredetileg baluszteres korláttal rendelkezett, ezt azonban az 1930-1940-es években tömör falazattá alakították át, ami szintén eltér az eredeti romantikus formavilágtól. Az arculat ilyen mértékű megváltozása Walkó László (1874–1943) szobrászi indíttatásainak és egyedi művészi ambícióinak eredménye. A torony funkciója egyébként elsősorban reprezentatív jellegű volt; a feljutás – elmondások szerint – soha nem volt egyszerű, mára pedig kifejezetten veszélyessé, szinte lehetetlenné vált.

A torony eredeti baluszterei már nincsenek meg, helyettük Valkóék a képen látható változatra építették át. A képek 2011-ben készültek (Hegedűs András felvételei)

Németországi előkép

Id. Walkó László 1908-ban vásárolta meg Nieger Károlytól az ingatlant, miután a festőnek hirtelen meg kellett tőle válnia egzisztenciális válsága miatt. Joggal feltételezhetjük, hogy Walkó első látásra beleszeretett a solymári épületbe, hiszen látványa talán emlékeztethette őt **egykori német mesterének, Georg Hulbénak** bergedorfi házára. Walkó tőle tanulta meg a bődíszművészet apró fortélyait, amikkel **legelső szakmai sikereit** elérte. Az ott töltött nagyjából másfél évnyi tanulmányi idő biztosan meghatározó lehetett Walkó László számára.

Walkó László volt az, aki a solymári háznak lényegében megadta azt a karakterét, amelynek letűnt dicsfényéből még mai romos állapotán túl is átsugárzik valami erősen idealisztikus elgondolás. A 20. századi családi visszaemlékezések igen töredékesek a házat illetően. Az életrajzi mozaikok és a

ház szimbólumainak összevetéséből mégis körbe rajzolható az az idea, amit végeredményben a ház második tulajdonosa maga is képviselhetett.

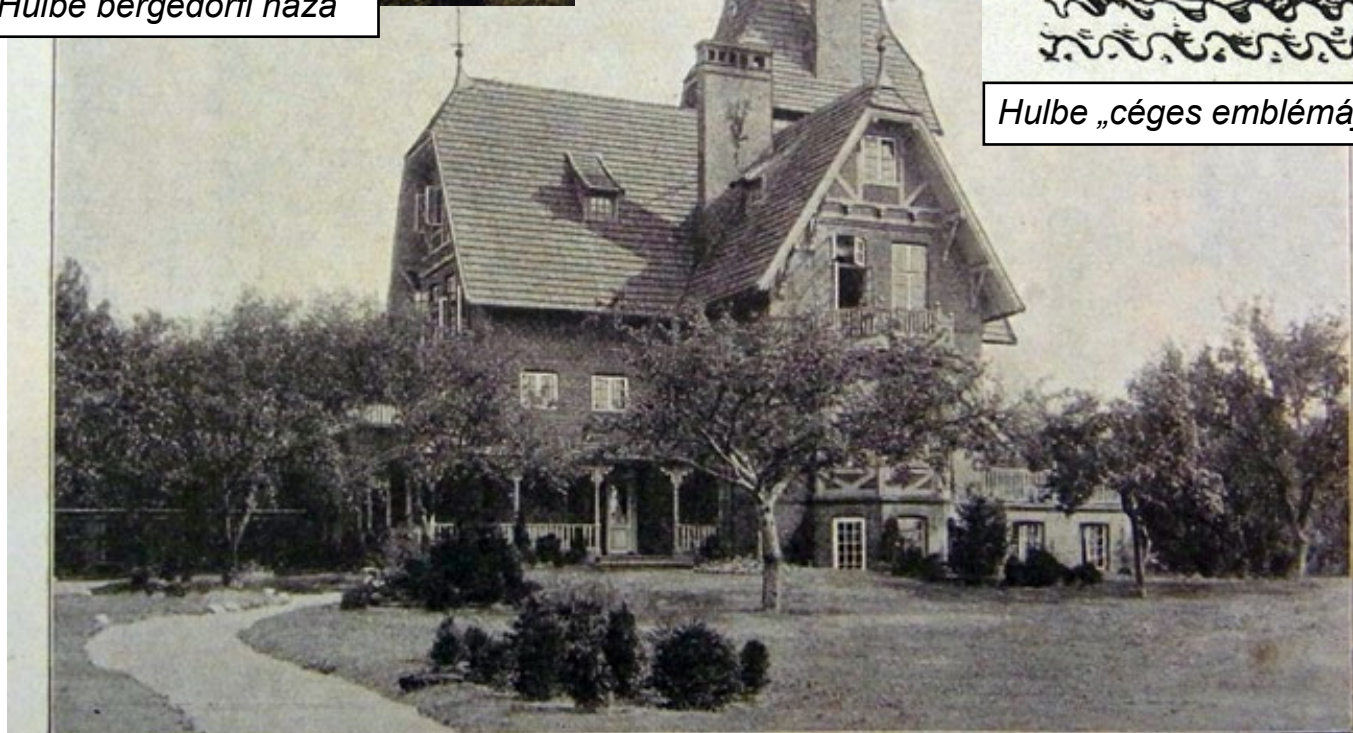
Georg Ernst Friedrich Hulbe

Hulbe bergedorfi háza

Hulbe „céges emblémája”

Georg Hulbe egyik munkája

A Valkó-féle magánmúzeum

Nem tudni, hogy a múzeum ötlete mennyiben volt Valkó Arisztid és mennyiben édesapja ötlete, de kézenfekvő lehetett mindkettejük számára, hogy a ház adottságai, különleges külalakja jó alkalmat ad a solymári múlt reprezentálására. Nem véletlen, hogy az épület erre leginkább alkalmas részben rendezték be **a község első múzeumát** olyan tárgyakkal (leletekkel), amiket Solymáron megtaláltak. A tárlatra a két díszes oszlop és a rajtuk nyugvó neoreneszánsz oromzat hívta fel a figyelmet, ami ma már csak félig látszik.

Valkó Arisztid saját házában alakította ki múzeumát az udvar felé nyitott szobákból (a jelképes beugróval és bejárattal), valamint az említett nappaliból – amely egykor szintén a tárlathoz tartozott. A nyitott szobás díszes terasz adott otthont főként azoknak a nagy helyigénnyel bíró leleteknek, amiket a vár ásatásának idején megtaláltak, illetve amiket a solymáriaktól begyűjtöttek. Információink szerint Valkó Arisztid egyedül, minden anya-

gi és erkölcsi támogatás nélkül gyarapította a Nemzeti Múzeumban nyilvántartott, és **állami védettséget** élvező magángyűjteményét. Munkájában egyedül a **helyi leventék segítették** az 1930-as évek elején a vár ásatásakor.

Itt állította ki például az 1965-ben, egy helyi traktoros által megtalált római oroszlános sír-építmény oromzatát, egy szintén római kori sírsztélét, amit ő maga egy parasztház udvaráról kért el a gyűjteménye számára. Valkó egymaga hónapokat dolgozott **a leletek feldolgozásával**, hiszen az említett kövek feliratainak nem tett jót, hogy előző gazdái olykor favágásra, elgörbült szögek egyenesítésére, kútkávának, vagy kerítésnek használták őket. Valkó Arisztid érdeme, hogy a további pusztulástól ezeket megmentette és, hogy ma is láthatók a helytörténeti gyűjteményben.

A ház múzeumként funkcionáló helyiségei gazdagon díszítettek: kívül-belül faragásokkal, műkö és vakolat stukkókkal borított mennyezetet, falakat találunk, amelyek szinte biztosan mind Walkó László alkotásai. Az

épület igazi varázsa zömmel innen sugárzik, mai kritikus állapotuk ellenére is érezni a művészeteket kedvelő tulajdonos lelkesültségét. Walkó megoldásai virtuózan használják a bizánci, a román, az iszlám és a romantika legjellegzetesebb stílusjegyeit, szimbolikáját.

Walkó László a ház egyik rejtett, eldugott szegletében egy egyértelműen a 20. század eleji magyar **spekulatív szabadkőműves-ségre utaló jelképet is elhelyezett**. Az avatatlan szemnek pusztán heraldikainak tűnő jelek így egy másik szempontrendszer villantanak fel. A házban található többi szimbólum értelmezéséhez ad ugyanis megoldó-

kulcsot, útmutatást, nézőpontot a derékszög a körző és a mindent látó szem hexagramatronjának lombfűzérben való – mintegy mellékes – elhelyezése.

Ennek fényében következetesebbé válik a házon eszközölt **szimbólumhasználat** és egy komplett **ideológia** ad magáról hírt. Az eklektika szokásos stílusjegyei mögött tehát nem pusztán egyszerű szimbolizmus, vagy historizmus lappang, hanem ezek Walkó világnézetéről is tudósítanak minket. A ház jelképeinek értelmezésekor így sokkal mélyebb, másodlagos értelemmel bíró üzenetekkel is érdemes számolni.

Az egykori magánmúzeum

Walkó kora

Walkó László (1874–1943) olyan korszakban élt, amikor a magyar gazdaság mellett a társadalom is radikális változásokon ment keresztül. Az 1867-es **kiegyezés** dualista államformája az egész országra jelentős hatást gyakorolt és meghatározta a közgondolkodást. Fontossá vált a magyar identitás, a magyar történelem romantikus felértékelődése. Magyarország fennállásának 1000 éves jubileuma (1896) alkalmából a fővárosban nagyszabású fejlesztéseket hajtottak végre. Ekkor készült el a Hősök tere, a Vajdahunyad vára és a földalatti vasút, Solymár pedig ebben az évben már egy éve elérhető volt a Budapest–Esztergom-vasútvonalon.

Walkó Lászlóra nyilván hatást gyakorolt az 1914-ben kitört **világháború** és az, hogy Magyarország is hadba lépett az Osztrák–Magyar Monarchia részeként. Megélte 1918-ban a **monarchia felbomlását** és az ország

függetlenedését. Látta az 1919-es tanácsköztársaság megalakulását, a rövidéletű kommunista **proletárdiktatúrát**, a gyárak, a földek és bankok államosítását, a vörösterroret. Látta a Horthy Miklós vezette konszolidációt, az 1920-as trianoni **békeszerződés** szomorú következményeit és a fehérterroret.

Walkó „bőrén érezhette” az 1929-es gazdasági **világválságot**, tanúja lehetett az 1938-as bécsi döntésnek, amikor szülővárosa, Eperjes visszakerült az anyaországhoz. a Felvidék részeként. Élete vége felé még megélte, hogy hazája belép a **II. világháborúba** (1941) és már nem csodálkozhatott azon sem, hogy az ország vezetése miként üzen hadat a Szovjetuniónak, az USA-nak. Életének utolsó évében, 1943. elején még elszomoríthatta a magyar hadtörténelem egyik legnagyobb veresége, amelyben több mint 100 000 magyar katona esett el a keleti fronton. Elmondható, hogy Walkó László a magyar történelem egyik legmozgalmasabb periódusában élt.

A “Walkó-kód” - kulcsmotívumok

Minden háznak van központi része, ahol a benne lakók a leggyakrabban ülnek össze, vagy ahol a legszívesebben tartózkodnak közös együttlét alkalmával. Legyen az akár a tűzhely körül, a nappaliban, az ebédlőben, a szentsaroknál, a kúszób körül, a mestergerenda közelében, vagy a kályha melegénél. Mindezek kultúránként, szokásonként, családonként rendkívül változatosak lehetnek. Nevezzük az otthon ezen részét képletesen **a ház „lelkének”**. A ház lelkéhez érzelmileg kötődünk, ragaszkodunk, és általában az ilyen irányú kötődésünket szimbolikusan is ki szoktuk fejezni tárgyak vagy szokások segítségével.

Walkó László szemmel láthatóan markánsan fejezte ki mindezt. A ház „lelke” a historizáló művészeti faragások és stukkók összessége. Úgy tűnhet, mintha ad hoc jelleggel, pusztán a művészet szeretetéből, romantikus ihletésből készítette volna őket Walkó, egyfajta passzióként. Ez azonban a jelek szerint csak részben lehet így. A ház „lelki” hagyatéka valójában a historizáló stílus mögött megbúvó szimbólumokban keresendő. A kúria jelképei között találunk három olyat, amely egyfajta megoldókulcsként áll rendelkezésre az alkotó érzéséhez, gondolataihoz, világnézetéhez, vagyis a ház lelkéhez. Mint látni fogjuk, a **szárnyas oroszlánt**, illetve az **Isten Bárányát** ábrázoló stukkó és a **szabadkőműves medalion** a legtöbb jelképhez és stílusbeli megjelenítéshez magyarázatul szolgál.

Walkó és a szárnyas oroszlán

Walkó László spirituálisan nyitott, rendkívül művelt, a társadalmi problémákra érzékenyen reagáló művészember lehetett. A családtagok eddig megismert életútja alapján joggal feltételezhető, hogy világnézeti meggyőződése, vallásos hite rendkívüli módon hatott családi és magánéletére egyaránt. Ennek kitűnő példája az **első kulcsmotívum** a ház nappalijában – amely hosszú ideig kiállítótérként is funkcionált. A déli falon a szárnyas oroszlán szimbóluma nyitott könyvvel központi helyen és hangsúlyos méretben hívja fel magára a figyelmet.

Keresztény értelmezésben Márk evangélista jelképe a szárnyas oroszlán, a jelkép az európai kultúrkörben biblikus hagyományban gyökerezik. Az oroszlán szimbolikus jelentőségével vallásos kontextusban már az Ószövetségben és a Jelenések könyvében is találkozunk, de a középkor folyamán, különösen a 11-13. századtól válik meghatározó ikonográfiai jellé. Több kutató szerint az 1264-ben feltűnt üstökös és az oroszlán csillagkép különös együttállása inspiráló szerepet játszhatott például Velence történetében. Az oroszlán azonban ősi, nemcsak a kereszténységben megjelenő szimbólum. Mezopotámiában a természetet legyőző királyi hatalmat jelképezte; az ókori Egyiptomban a nap isteni erejét társították hozzá. Az oroszlánfejű istenek, Széth és Szekhmet a pusztítás és gyógyítás kettősségét testesítették meg, miközben az oroszlán alakjában tisztelték a Szfinxet is – mint a fáraó isteni védelmezőjét. Hasonló jelentéssel bírt a görög, perzsa és héber kultúrában is.

A keresztény középkorban az oroszlán alkímiai és asztrológiai értelemben használt gyakori szimbólum: előbbiben a négy elem egyikeként, utóbbiban csillagjegyként vált ismert jellé.

A modern analitikus pszichológia úttörője, C. G. Jung szerint „(...) az evangélisták attribútumai a psziché négy pólusát fejezik ki – az oroszlán a tűz, a szenvedély és a királyi erő archetipikus képe.” Jung értelmezésében, ha az oroszlánnak szárnya van, az már nem pusztán a nyers természeti erőt és bátorságot jelképezi, hanem a lelkierőt is. A hermetikus hagyományokban az oroszlán a földi hatalom, a szárnyak pedig az ég felé törekvés szimbólumai; ha együtt jelennek meg, azt jelzik, hogy a természet meghaladta önmagát. Kétségtelen, hogy Walkó László életében különös fontosságú jelkép volt Velence szárnyas oroszlánja.

Velencei szárnyas oroszlánok

A Walkó-ház szárnyas oroszlánja

Velence és Solymár

Walkó László különösen vonzódhatott a szárnyas oroszlán jelképéhez. 1907-ben jelentette meg nagysikerű, 4 kiadást megért magyar nyelvű útikönyvét „*Budapesttől Velencéig*” címmel, amiben Velencét rendkívüli precizitással és odafigyeléssel írta le és több tucatszor hivatkozott benne a város jelképre, a szárnyas oroszlánra. Különösen izgalmas, hogy a solymári házában megjelenített oroszlán szinte teljesen **megegyezik a velencei**

Szent Márk székesegyház Dózse-palotával közös kapubejárójában látható ábrázolásmóddal. A Nieger-Walkó ház díszítése ezen felül hangulatukban is a Szent Márk székesegyház épületének stílusjegyeit idézik meg. A művészettörténetben külön lapon említett

velencei reneszánsz beszédesen visszaköszön Walkó László solymári házában stukkóin, boltívein, bizánci rozettáin, iszlám arabeszkjein és a szecesszióba hajló neogót virágos mintáin. Jó okkal feltelezhetjük ezért, hogy a solymári ház eklektikus díszítéseinek egyik fő ihletője Velence, a szárnyas oroszlán és Szent Márk evangélista reneszánsz köztársasága.

A Valkó-ház eklektikus, historizáló stílusban kialakított belső felülete. Gótikus, reneszánsz, orientális hatásokat ötvöző romantikus díszítés.

A szabadkőműves eszmék

A **második kulcsmotívum** a Nieger-Walkó ház eldugott szegletébe faragott szabadkőműves jelkép. Ennek ellenére korántsem egyértelmű, hogy Walkó László milyen viszonyban volt a kor egyik legtöbbet vitatott civil szerveződésével. Életrajzi adataiból csak annyi derül ki, hogy munkája révén **jó kapcsolatban volt Szabó Ervin**nel, akit tévesen tart szabadkőművesnek a közhiedelem. Tény azonban az is, hogy Szabó a kor egyik legradikálisabb politikai progresszióját képviselte, ami nem állt távol egyes hasonló elveket hirdető szabadkőműves páholytól sem (pl. Martinovics páholy).

Továbbá Walkó jó barátságban volt **Dessewffy Arisztiddel** (1854-1928) is, aki előszót és méltatást írt Walkó a fentebb említett nagysikerű bestseller útikönyvéhez. Dessewffy író, publicista, képviselőházi elnöki tanácsos, kultúrpolitikus, az utolsó országbíró, az Országos Kaszinó egyik alapítója köztudottan szabadkőműves volt: a **Pát-**

A ház eldugott szegletében található szabadkőműves szimbólum

ria páholy tagja. Miután mindketten a képviselőházban dolgoztak, ismerték és becsülték egymást, Walkó feltételezhetően felnézett rá, tisztelte. Dessewffy egyébként szintén írt korábban Velencéről tanulmányt, kézenfekvő volt tehát, hogy elvbarátként elfogadja a felkérést és megírja méltató szavait az úti-könyvhöz.

Walkó László a jelek szerint egyik páholyhoz sem állt annyira közel, hogy beavatást kérjen, vagy taggá váljon. Eddigi információink

alapján legalábbis nem tartotta őt nyilván egyetlen szóba jöhető radikális, vagy mérsékelt páholy sem. Kijelenthető, hogy **hivatalosan nem volt szabadkőműves**, de miután egyes munkáiban – kiváltképp saját solymári házában – megjelennek a nemzeti liberális eszmékre illetve szabadkőművességre utaló motívumok, okkal feltételezhetjük, hogy ezen eszmék szimbólumvilága nagyon is közel állhatott hozzá. A kötény nélküli – azaz beavatatlan – szabadkőműveseket mai szóhasználatnál **szimpatizánsnak** mondanánk.

Körző, derékszög, mindent látó szem

Érdemes itt néhány szóban kibontani az ominózus medalion szimbolikáját. A solymári ház szabadkőműves kulcsmotívuma az épület talán legeldugottabb szegletében található: körülbelül két méteres magasságban, félig belefáradva a vakolatba, félig stukkóval kiegészítve. A körző és a derékszögű vonalzó – gyakran a mindent látó szemmel vagy a „G” betűvel kiegészülve – a szabadkőművesség legismertebb jelképe. Szinte minden irányzat és rítus alapszimbólumnak tekinti. Ez a jel együttesen az ún. „**Kék Páholyt**”, vagyis **az első három beavatási fokozatot reprezentálja** (yorki rítus szerint). Üzenete, hogy a beavatott olyan emberré válik, aki testben, lélekben és szellemben is újraépíti önmagát: erkölcsi irányítúval, belső mértékkel és az isteni rend tudatával.

Tüskés Gábor kutatása nyomán tudhatjuk, hogy a **körző** a mindent átfogó emberszereket, az erényes közösség jelképe. Két szára a **kötelesség és a jog közti egyensúlyt**, a másokkal szembeni cselekedetek korlátozását, a világmindenségben fennálló rendet jelképezi. A körző az **Égi rend jelképe**.

A **derékszög** hasonló logika alapján a **Földi rend jelképe**, a **derekasságra és egyenes jellemre** hívja fel a figyelmet. Etikail elvként is

értelmezhető, az igazságos és kiegyensúlyozott ember szimbóluma.

A **mindent látó szem** a halál és újjászületés, illetve az **isteni jelenlét** metaforája. Az óegyiptomi *Hórusz szemével* (védelmezés, gyógyítás), a zsidó-keresztény *Isten szemével* rokon szink-

retisztikus (keverék) jelkép. Eredetileg a reneszánsz **keresztény művészetben** is gyakran használták, pl. templomok mennyezetén háromszögbe foglalva, a Szentháromságra és Isten gondoskodó figyelmére utalva. De találkozhatunk vele a **középkori alkímiában** is, mint az „egyetemes lélek” (anima mundi) jelképe. A szabadkőművességben a páholy keleti falán, a Nap fölött elhelyezve az isteni tudat és erkölcsi éberség jelenlétét jelzi.

A **mindent látó szem** különösen az amerikai és francia szabadkőműves hagyományokban hangsúlyos (gyakran a „G” betűvel jelezve a szemet), és megjelenik a skót rítus magasabb fokozataiban is. Konkrétabb értelmezésben a **Nagy Építőmestert**, vagyis a legfőbb kozmikus kőművest szimbolizálja. A spekulatív szabadkőművesség e hármas szimbóluma – a vonalzó, a körző és a szem – vallási hagyományoktól függetlenül, univerzális módon igyekszik kifejezni spirituális üzenetét.

A szabadkőművesség rövid áttekintése

A solymári ház díszítéseinek tehát egyértelműen voltak szabadkőműves vonatkozásai, ezért fontos, hogy e mozgalom történetét nagyvonalakban áttekintsük. A szabadkőművesség köré rengeteg „konteo” született, megítélése ma is vegyes. A titkos társaság magyarságra ható szerepéről történészek, kulturális szakemberek, teoretikusok vitatkoznak. Amiben konszenzus van velük kapcsolatban, hogy **liberális, haladó, felvilágosult, humanista, filantróp, szimbolikus, spirituális, eszméket valló** urbánus mozgalomról beszélhetünk és hogy **időnként jelentős volt a politikai és a társadalmi befolyásuk**. Félvallásos rítusaik és zárt, nemzetközi hálózataik miatt a külvilág minimum gyanakvóan figyelte tevékenységüket, gyakran váltak a nagyhatalmi játszmák bűnbakjaivá. Szellemi törekvéseik vitatottak, társadalmi szerepvállalásuk jelentős.

Mind az egyház, mind az állam a fentiek miatt kezdettől fogva inkább **ellenségesen** állt hozzájuk. 1738 és 1890 között a Vatikán több mint egy tucat hivatalos dokumentumot adott ki a szabadkőművesség elítéléséről. A világi hatalom általában türelemmel volt irántuk mindaddig, amíg politikai értelemben fel nem merült a veszélyességük. **Bajorországban 1784-ben, Ausztriában 1795-ben, Oroszországban 1822-ben váltak hivatalosan is nem kívánatossá.** Közben a szervezet maga is változott: kialakult a francia (progresszív) és angolszász (reguláris) irányzat, melyben a szabadkőművesség egyik alapdogmája kérdőjeleződött meg, vagyis hogy a páholytagok részéről kötelezően elvárható-e az istenhit, vagy sem. Azaz ideológiai értelemben kettévált a mozgalom, a szervezeten belül is megjelentek az ideológiai nézetkülönbségek.

Akkoriban, amikor Walkó a családjával Solymárra költözött, a szabadkőművesség Magyarországon már jelentős múltra tekintett

vissza. Ugyan **1786-ban nálunk is korlátozták**, majd **1795-ben teljesen betiltották** működésüket, a kiegyezést követően (1867) mégis újrászerveződhetek. Ez a korszak volt a magyar szabadkőműves eszmék virágzásának kora és egészen az első világháború végéig, pontosabban az **1919-20-as újbóli beszűntetésükig** tartott.

Magyarországon a szabadkőműves páholyok rendkívül sokfélék és sokszínűek voltak. Nálunk a szabadkőművesség különös képet mutatott, hiszen **ötvöződött bennük a francia, és az angolszász modell.** Páholyaink többségében így egyszerre volt jelen mind a nemzeti konzervativizmus hazafias érzülete, mind a liberális progresszió haladó, felvilágosult szellemisége. A magyarországi szabadkőművesek a legtöbb esetben nem kötelezték el magukat teljes egészében sem az angolszász, sem a francia modell számára. Mindez jól tükröződik Walkó jelképhasználatában is, ahol az angolszász irányzatra jellemző transzcendens szimbolika (pl. bárány, kereszt, kétfejű sas, pelikán, szárnyas oroszlán, bagoly) és a francia típusú racionalista jelképi elemek (pl. fáklya) egyaránt megfigyelhetők.

A századforduló környékén néhány páholy retorikája harciassá és erőteljesen antiklerikálissá vált, sőt egyesek markánsan megjelentek a magyar politikai közéletben is. Ez felvetette a kérdést, hogy a szabadkőművesség csupán szellemi mozgalom-e, vagy inkább politikai pártként működik. Noha elvileg nem alakulhattak párttá, Jászi Oszkár Polgári Radikális Pártjának megalapítása egyértelművé tette a helyzetet. Ugyanakkor hazánkban léteztek olyan páholyok is, amelyek kifejezetten konzervatív eszméket vallottak. Ezek a páholyok – például az **Árpád a Testvériséghez vagy a Kossuth páholyok** – nemzeties, olykor kurucos és konzervatív vonásokkal bírtak, liberális progresszivitásuk pedig legfeljebb mérsékelt vagy részleges volt.

Oszlopok és erkélyoromzat

A Nieger-Walkó kúria egyik legjellegzetesebb motívuma a ház délnyugati sarkán lévő oszlopos építmény, amin leginkább szembe-sülhetünk Walkó világnézetével. A két elülső oszlopnak eredetileg inkább jelképes szerepet szánhatott megalkotója, a ház vásárlását követően építette hozzá a házhoz. Az átépítés során természetesen funkcionálisan is hasznát vette: a régi fotókon jól látszik, hogy a díszes oszlopok a felette lévő erkély tartópilléreiként szolgálnak. Az építmény ezen díszes része mára leomlott, **eredetileg neoreneszánsz korlátot**, az oszlopokhoz igazodó különálló **kapuoromzat** érzetét keltették. A kapuoromzatban egykor az említett oszlo-

pok jelképesen folytatódtak, majd egyszerű kiképzésű **neobizánci fiálében (csúcsdíszen)** végződtek. Ezek így együtt „minivár” jelleget adtak, a fal zárt részén négyleveles nyílásokkal áttörve, girlanddal díszítve. Az oromzat közepén díszes címer volt látható: **a bárányt és a kettőskeresztet ábrázoló motívum** (Agnus Dei) elhelyezkedésénél fogva központi szerepet kapott. Valószínűleg az alkotó ars poeticáját, vagy a későbbi házimúzeum jelképes küldetését üzenhette meg a szemlélőnek. Sajnos ez az ornamentális heraldikus stukkó, illetve a korlát építménye már a 2010-es fotókon sem volt látható, régóta hiányzik az épületről. Egy archív képen viszont (1960-as évek) még jól kivehető.

A ma már nem létező oromzat rekonstruált elképzelése

A fotó, amely megőrizte az eredeti állapot látványát

A bárány és a kettőskereszt

A fent említett hajdani erély díszes címerpajzsán egykor fejét lehajtó bárány, háta mögött kettőskereszt ábrázolás volt látható koronás sisakdísszel, pánthos sisakkal, növényindás sisaktakaróval. A két motívum külön-külön – de együtt is – erőteljes jelkép, a ház **harmadik kulcsmotívuma**. A bárány a zsidó-keresztény hagyományban áldozati állat: a tisztaság, az ártatlanság, az alázat, az újrakezdés szimbóluma. Az ószövetségben a tíz csapáshoz, az újszövetségben **Krisztushoz** kapcsolódik.

A kettős kereszt – másnéven apostoli, vagy missziós kereszt – politikai (államhatalmi), vallási, heraldikai vonatkozásban is markáns jelentést hordozó jelkép. Eredetére többféle – elfogultságtól sem mentes – teória létezik. Általában 6. századból valónak és bizánci eredetűnek tartják, de a jelkép legendája Nagy Konstantinig nyúlik vissza a 4. századba. A hagyomány szerint a császár édesanyja, Flavia Iulia Helena (Szent Ilona) találta meg Jézus keresztjét Jeruzsálemben. A szlávok a 9. századra, Cirillre és Metódra vezetik vissza. A Képes Krónikában (14. század) Szent Istvánt már ezzel a kereszttel ábrázolják, holott szinte biztosra vehető hogy III., illetve IV. Béla király révén került be a hazai motívumkincsek közé.

A 13. század óta az egyházi heraldika is számon tartja, nem kizárt, hogy elterjedésében II. András királyunk keresztes hadjárata is szerepet játszott. Kezdetben az egyház egyfajta rangjelzésként használta az érsekek és a püspökök közti hatalmi különbség jelöléseként. Együtt – bárány és a kereszt – heraldikus címerként **a hitért való önfeláldozást jelenti**, pontosabban az alázat és a hatalom kettősségét hirdeti. A bárány

lehajtott feje a szerénységet, míg a kereszt az erőt jelképezi.

A skót rítusú angolszász szabadkőműves hagyományban (AASR) szintén ismert a bárány szimbolikája. Ez a rítus feltételként tartja számon az istenhitet, ezért a beavatási fokozataiban különösen meghatározóak a vallásos jelentésű elemek. Jó példája ennek a **17. beavatási szint (Kelet és Nyugat lovagja)**, jelképeként egy hétpecsétes könyvön ülő bárányt szokás ábrázolni. A szabadkőműves logika új jelentésekkel gazdagítja az eredeti jelentést. Ez a fokozat fontos fordulópont az AASR szimbolikájában, ugyanis a zömében héber hagyomány jelképeit ettől a szinttől kezdve inkább a keresztény szimbólumok váltják. Ezzel a keresztény lovagi erényesség, a középkori arisztokratikus erkölcsiség kerül a jelképhasználat fókuszába.

Walkó házában ez a szimbólum különösen fontos hangsúlyt kapott egykor. Historizáló heraldikai keretben rendkívül fontos morális jelentést tulajdoníthatott neki a megalkotója, ami párhuzamban volt a **korszellemmel** (reformok), a **kor ízlésével** (eklektika, romantika), a **szabadkőműves eszmékkel**, vagy a **vallásos-hazafias** gondolatokkal.

Sárkánykígyó

A két oszlop által közrefogott, architráv (kereszgerenda) alatti tudoríves orommezőt sárkánykígyók díszítik. A sárkánykígyó az emberi kultúra egyik legősibb szimbóluma. Szinte mindehol megtalálható olykor pozitív, olykor negatív értelmű szimbolikával. Nagy általánosságban elmondható, hogy az **ember előtt rejtett dolgok őrzője** jelképes értelemben.

A két oszlop

A két díszes, hengerszerű oszlopot Walkó László műkőből készítette és faragta, de vas elemeket is felhasznált hozzá. Az architráv alatt a két oszlop egy Tudor-íves, kétkaréjos mérművel tagolt, iszlám kaput idéző oromzatot fog közre. Ennek mindkét íves oldalát egy-egy fejjel lefelé fordított, szárnyas sárkánykígyó gótikus ábrázolása szegélyezi (lásd fentebb); testük a mérművek ívéhez igazodva fut végig. Mára ezek az alakok alig kivehetők, archív fotókon azonban még jól látszanak. Az oszlopok nem mutatnak sudarasodást (vagyis végig egyforma vastagok), ami a legtöbb neogótikus vagy neoromán stílusú építménynél nem szokatlan sajátosság.

A ház boltíves bejárata elé állított két oszlop nem csupán építészeti elemként értelmezhető, hanem szimbolikus jelentéssel is bírnak. Walkó László ezen gesztusa a „frájmaurerer” tradíciók felől is értelmezhető, ahol a **két oszlop – Jákin és Boáz – az egyik legfontosabb alapszimbólum**.

Eredetük az Ószövetséghez nyúlik vissza: a hagyomány szerint ezek az oszlopok Salamon király templomának kapujánál álltak Jeruzsálemben. Jákin neve az isteni megerősítésre („Ő megerősít”), míg Boáz az isteni erőre („Benne az erő”) utal. A szabadkőművesség ezt a kettősséget a rend és hatalom spirituális alapjaként értelmezi, egyfajta küszöbként a profán és a szent tér határán. Az Újszövetség értelmezési hagyománya is

őrzi a szimbolikus „két oszlop” képét: **Péter és Pál apostolok alakját** gyakran tekintik az egyház fundamentumainak, a zsidó és a pogány világ megtérítőinek.

A szabadkőművességben a két oszlop szintén rendkívül fontos alapjelkép. Direkt módon a **„Kék Páholy”** (inas, legény, mester) fokozatokban találkozhatunk vele, ám a skót rítus mind a 33 fokában áttételes módon jelen van, ezekre épül, még ha nem is mindig szerepelnek közvetlenül a beavatási rítus során. A beavatási szertartások gyakorlatakor – egyes páholyok a beavatóterem bejáratánál, rituálisan meghatározott helyen állították fel őket, hogy a neofita (beavatandó) ezek között jelképesen áthaladjon: a profán világból a beavatás terébe való belépés allegorikus cselekedeteként. A tudatlanságból a tudás felé vezető út kezdetét jelzik. A két oszlop – Jákin és Boáz – a **dualitás** jelképei, amit Walkó a jobboldali oszlopon meg is jelenített **kétfejű sas képében** (lásd később).

A két oszlopot gyakran egy harmadik, középső oszloppal is kiegészítettek, amely leginkább létrát szokott ábrázolni a szabadkőműves hagyományban. Bár Walkó a létrát nem ábrázolta sehol direkt módon, mégis a két oszlop mögötti boltíves bejáratának zárókövébe faragott, növényi ornamentikával átszőtt zöldember-fejet ábrázoló maszkaronja talán erre a mondanivalóra utal (lásd lentebb). A létra, azaz a harmadik oszlop ugyanis a szellemi felemelkedés, a transzcendálás szimbóluma. A **bibliai Jákob létráját** hivatott jelképezni, mintegy az ég és a föld összekapcsolódásának útját, ami egyfajta lelki újjászületést jelent.

A két oszlop motívuma a középkori alkímiai hagyományban is megjelenik, ahol a férfi és női, **aktív és passzív, szoláris és lunáris elvek** megjelenítői. Ám túlmutatnak a pusztá ellentétén: a bölcsesség kapujaként is értelmezik őket. A bal oldali Boáz a női, lunáris, passzív princípiumhoz kapcsolódik, míg a jobb oldali Jákin a férfias, szoláris, aktív elv kifejezője.

Bajelhárító maszkaronok

Mindkét oszlopon, fentről a második medalionban, groteszk fejeket ábrázolt az alkotó. Első pillantásra nem eldönthető, hogy állati fejek emberi vonásokkal, vagy emberi arcvonások szándékosan torzított, rémisztő formáit látjuk. Az ilyen típusú faragványokat a szakirodalom **kapitális apotropaikus maszkaronként** határozza meg – azaz olyan oszlopfői díszítőelemként, amely bajelhárító, védelmező szerepet tölt be.

A mágikus védelem, azaz a bajelhárító szándék, James G. Frazer szerint az emberiség egyik legősibb viselkedésmintája, amely azon a hiten alapul, hogy a természet folyamatai rítusokkal és képi eszközökkel befolyásolhatók. Az ilyen **szimpatetikus mágia** a hasonlóság és az érintkezés elvén működik – vagyis ha a gonosz szellemeket el akarjuk tántorítani, saját képmásukkal kell szembesítenünk őket. A középkori hiedelmek szerint a démon megrémül saját arcától, és visszavonul.

E logika mentén a két groteszk fej **kapuőrző funkciót** lát el. A jobb oldali oszlop maszkja gunyoros, vaddisznóra vagy páviánra emlékeztet – mindkét állatnak mágikus jelentősége volt a kelta, görög vagy egyiptomi hagyományban.

A bal oldali faragvány inkább egy dühödt oroszlánt idéz, amely a zsidó hagyományban kap kiemelt szimbolikus szerepet. Mindkét alak mély ókori mitológiai gyökerű, és könnyen lehet, hogy Walkó László romantikus vonzalmat érzett a bajelhárító mágikus gondolkodás iránt, és erre utalhatott, amikor a groteszk őrzőfejeket elhelyezte „szentélye” bejáratí oszlopain.

Pegazus, bagoly, könyv

A Valkó-ház egyik leglátványosabb díszé a „szentély” déli homlokzatának sarkán látható „baglyos–pegazusos” címer. A mai állapotában komolyan megviselt stukkó leginkább heraldikus, illetve romantikus üzenetként adja el magát, de a szabadkőműves kulcs itt is további értelmezésre ad alkalmat. A **Pegazus kissé kilóg a ház jelképei közül** – egyrészt mert nem igazán jelenik meg a kőműves hagyományban, másrészt mint heraldikai alkotás sem felel meg a segédtudomány szigorú előírásainak. Sisakdíszként ugyanis „lebeg” a címerpajzson, ráillesztett érzetet kelt, ez pedig nem szabályos.

Amennyiben Walkó ún. „**beszélő címernek**” szánta ezt az alkotást, úgy a címerpajzson szereplő alaknak valamilyen módon utalnia kellene a címerviselő nevére, vagy legalább a címerszerző tevékenységére. Előbbi feltétel biztosan nem teljesül, hiszen a Valkó név **szláv eredetű**; egy etimológiai értelmezés szerint **jelentése: farkas**. Világos, hogy a bagolynak ehhez nincs köze a címeren.

Viszont a címerszerző tevékenységéhez már erősen kapcsolható az alkotás, hiszen jelen esetben Pegazus a költői ihlet szimbóluma – Walkó pedig úgyeszen forgatta a tollat, két színdarabot és egy sikeres útikönyvet is közreadott. **A bagoly és a nyitott könyv** szimbolikája tehát leginkább saját írói vénájára, szellemi irányultságára vonatkozhat, továbbá szorosan összefügghet Walkó világlátásával. Mindebből sejthető, hogy nem egy valódi címer megalkotásán fáradozott, hanem világnézetének és ténykedésének megfelelő, direkt szimbólumok esztétikus megjelenítését dolgozta ki ilyen formán. Ehhez

pedig elegendő volt számára a heraldikából kölcsönzött motívumvilág laza alkalmazása is. A bagoly az ókori görög mitológiában **Athéné, a bölcsesség istennőjének jelképe**. A madár a sötétben is lát, ezért a bölcsesség és a magasabb rendű, spirituális tudás szimbóluma lett.

A solymári címeren a bagoly a szárnyas Pegazussal együtt jelenik meg. Kettejük kapcsolatát a görög mítoszok világából érthetjük meg: Pegazus (Poszeidón és Medusza gyermeke) a legenda szerint akkor született, amikor Perszeusz levágta Medusza fejét, és a szárnyas ló kipattant annak testéből. Később Pegazus az égbe emelkedett, és Zeus szolgálatába állt, akinek a villámai és a mennydörgést hordozta. Így a költészet, a szellemi emelkedés és az ihlet jelképévé vált: patájával feltörte a Helikón-hegyet, ahol a Hippokréne-forrás eredt – ezt a görögök a **múzsák szent helyének** tartották.

Abagoly és Pegazus valószínűleg tehát érthető okokból szerepelnek együtt a solymári Valkó-ház falán látható címeren. Egy másik görög mítoszból Pallasz Athéné, a bölcsesség istennője – akit gyakran „bagolyszeműként” is emlegettek – segített Bellerophontésznek, Korinthosz hőséne abban, hogy megszeli a vad és szárnyas Pegazust. Ez a történet rámutat arra, hogyan kapcsolódik össze a bölcsesség és az ihlet a mítoszból.

A Valkó-házon látható stukkó bár a heraldikai szabályokat nem követi szigorúan, mégis egyértelműen „beszélő címernek” tekinthető: erkölcsi üzenete a bölcsesség, a mérték és a költői ihlet fontosságát hangsúlyozza, egyben Walkó László saját ars poeticáját jeleníti meg általuk – a belső szellemi fejlődésének, eszmei hitvallásának, és személyes munkájának vizuális kifejeződése egyszerre.

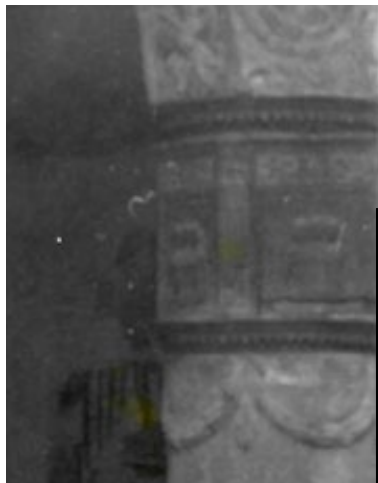
Vaskályha abakusz

Az abakusz az oszlop felső záróeleme, amely közvetlenül az architráv – az áthidaló gerenda – alatt helyezkedik el. Walkó László a solymári ház oszlopain ezt a klasszikus építészeti elemet vaslemezekből alakította ki, amelyek csipkézett szélű, koronára emlékeztető formát öltenek. Minden jel arra utal, hogy ezek az elemek eredetileg egy vaskályha részei lehettek, amelyeket **újrahasznosított** – talán praktikus megfontolásból, de inkább szimbolikus céllal. Figyelembe véve Walkó alkotói gondolkodásmódját, tudatos döntés áll a választás mögött. A Jákín és Boáz oszlopokról fennmaradt biblikus hagyomány szerint ezek bronzból vagy rézből készültek, végződésükön pedig **liliom, lótuszvirág vagy gránátalma** díszítés szerepelt. A gránátalma hagyományosan a termékenységet, a születést és a tisztaságot szimbolizálja. A

zsidó hagyományban az istennel való misztikus szövetségből fakadó bőség, jólét jelképe. Hiedelmek is kapcsolódtak hozzá: egy gránátalmában 613 mag van, a Tóra 613 parancsolatával (micvával) megegyezően.

Miután a szabadkőműves hagyományban szintén kiemelt helye van a Jakín és Boáz oszlopoknak, biztosra vehető, hogy Walkó tudatosan döntött a koronára emlékeztető, vasból készült elemek alkalmazása mellett. A solymári oszlopok csipkés záróelemei a szabadkőműves értelmezésben kapják meg ugyanis igazi jelentésüket: amennyiben lilomot formáznak, úgy a **békét és ártatlanságot** szimbolizálják. Ha gránátalma megjelenítése volt Walkó célja, úgy a munka édes gyümölcsét és a jótékonytságot jelképezi – legalábbis a szabadkőműves szimbólika szerint.

Vasból készült abakusz található a „szentély” nyugati homlokzatának oszlopain és pilaszterein, valamint a déli kapu oszlopain. Ezen a régi képen még teljes pompájában látható.

A Zöldember maszkaronja

Walkó László a belső, rozettás boltív zárókövén egy ősi jelképet, az úgynevezett Zöldember motívumát jelenítette meg. Eredetileg a kereszténység előtti germán-kelta gyökerről hiedelemvilágból származhat, amelyet a középkori vallásos építészet sajátos keretbe ágyazva tovább éltetett. Keresztény középkori kontextusban az örök élet jelképeként a 4. századtól fogva alkalmazták, de pogány formájában a kelta Cernunnos istenséggel, a germán Wilde Mann-nal, a görög Dionüszosszal, a

A solymári Zöldember

római Bacchusszal, vagy az egyiptomi Osirisszel rokon értelmű **természetkultikus örökség**. A természet erejét, az örök **újjaszületést** és az élet ciklikus körforgását hivatott szimbolizálni.

A Zöldember motívuma régről ismert, de ezen a néven csak 1939 óta van a köztudatban. A középkori templomépítészeti egyik jellemző sajátossá-

ga. Ívgyámokon, oszlopfőkön tűnik fel lombokkal borított emberi ábrázat formájában úgy, hogy a levelek az arc szájából, orrából, szeméből sarjadnak ki. Három alapvető kategóriáját különbözteti meg a szakirodalom.

A zöldemberes „királyi boltív” a hat Gorgófejes maszkaronnal

Az egyik az ún. „*Foliate head*” – amelynél a teljes arcot levelek borítják – ilyen a Walkó-féle ábrázolás is. Továbbá ismert a „*Disgorging head*”, amelynél az arc szájából indák vagy levelek áramlanak kifelé, illetve a „*Bloodsucker head*”, ebben a változatban az indák mintha az arc vérét csatornáznák el hatásvadász erőteljességgel.

A Zöld Ember motívuma általában nem része a szabadkőműves szimbolikának, de kivételként mindenképpen megemlítenéd a skóciai Rosslyn-kápolna, amelyre több mint száz

Zöld Ember fejábrázolást rejtettek az építői. Ezt az épületet gyakran éppen e fejek kapcsán szokták a skót rítusú szabadkőműves-séghez sorolni. Más ezoterikus, misztikus, irányzatban (**alkímia, hermetika**), de a modern analitikus pszichológiában is felbukkan ez a motívum. A zöldfejes szimbólum ezekben az értelmezési rendszerekben a szent vadember ideáltípusát, ösztönénünk arche-típusát, a prima materiát, az élő természet templomának őrzőjét, a spirituális fejlődés kezdeti stációját képviseli egyes hagyományok szerint.

A királyi boltív

A fent említett zöldember-fejes zárókő jobb és bal oldalán a boltívet három-három Gorgófej medalion díszíti és így együtt alkotnak egységes historizáló motívumot. Amennyiben Walkó szabadkőműves látásmódját megoldókulcsként ezek vonatkozásában is érvényesnek tekintjük, úgy nem hagyhatók figyelmen kívül a nyugati ezoterikus (hermetika, gnoszticizmus, kabala), illetve a ma áltudománynak tartott különböző számmisztikai nézőpontok sem. Ezek nem állnak távol a szabadkőműves szimbolizmustól, és nem kizárt, hogy ezen

gondolatok mentén készült el a királyi boltív motívumvilága a ház déli falában.

Tény, hogy a hat Gorgó-medalion és a följük helyezett Zöldember szimmetrikus együttese látszólag csak esztétikai ritmust kölcsönöz

a látványnak, mégis különösen izgalmas mindez szabadkőműves kontextusban. Erős a gyanú, hogy ez a szimbólum a Royal Arch, vagy **Királyi Boltív nevű angolszász yorki szabadkőműves beavatás 7. fokozatának szimbolikájára utalhat.**

A szabadkőműves logika mindent jelképekben üzen meg a testvériség beavatottjainak, növekvő fokozataiban egyre több és több jelentését bontják ki az egyes jelképeknek. Számos rítust (fokozati rendszert) ismer a szabadkőműves hagyomány. A Királyi Boltív nevű fokozata a yorki, vagy angolszász irányzathoz tartozó jelkép.

A dél felé néző boltíves bejárat véleményünk szerint iniciatikus (beavató) kapu, amely elválasztja a profán külvilágot az „isteni rend” terétől, azaz jelképesen újfent a Salamon-templom szimbolikáját idézi meg. Ez összhangban van a kapu előtt lévő két díszes oszlop jelképes elhelyezésével, a nyugat felé nyitott, észak felől zárt, belül díszes, „szentélyszerű” épületrész tájolásával is.

Bár a Gorgó- és Zöldember-fej nem hivatalos szimbólumai a Királyi Boltív fokozatnak, ám az apotropaikus (bajelhárító) jellegük miatt nem is állnak távol a szabadkőműves építészet védelmi szimbolikájától. A 7. fokozat beavatottjának jelképesen **szembe kell néznie belső félelmeivel**, hogy beléphessen a díszes, szentélyszerű térbe, ahol egy zárókövön **elrejtett szellemi igazságot** (az elveszett isteni nevet) kell megtalálnia. Ha ez volt a szimbolika célja Walkónál, akkor talán a Gorgófejek védelmező (apotropaikus) démonokként való megjelenítése, illetve a zöldember-fejes zárókő is ezt a spirituális célt jelképezi, erősíti; megjelenítésük indokolt.

A felettük magasodó Zöld Emberfej (zárókő) emeli magasabb fokra a kompozíció szimbolikus értékét: uralkodik a Gorgófejek felett,

együtt pedig a 7-es szám minőségét képviselik. A 7-es számot szinte minden ezoterikus rendszerben szent és tökéletes számnak tartják. A kabbalistikus hagyományban a 7-es szám a Zajin nevű héber betűhöz kapcsolódik, amelynek egyik jelentése: fegyver – így a 7-es szám szimbolizálhatja a spirituális harcot, a védekezést és az állhatatos küzdelmet. Nem meglepő, hogy ez a gondolat trófeumok, azaz hadijelvények formájában többször is direkt módon felbukkan a ház különböző részein. Ilyen például a hoplita sisak, lándzsa,

kürt, kard, pajzs allegorikus együttese a belső szoba sarkában, továbbá az oszlopokon, mennyezetsarkokban elhelyezett harántpólyás címerpajzsok, vagy a két fáklya a külső kőoszlopokon.

A ház trófeuma az északi teremben. A sarkokban megformázott oltárszerű alkotást egy-egy girlandos korinthuszi oszlop keretezi, melyeken beszédesen uralkodnak a madárjelképek: a bal felső sólyom, jobb felső bagoly, és a jobb alsó sas szimbólumai.

Pelikán és sas

A madarak mint jelképek erőteljesen képviselik a szimbolikát a Valkó-házban. A kitárt szárnyú pelikán motívumát idézi meg a belső szoba mennyezeti stukkópárkánya két ízben. A lombfüzerek és dicskoszorúk társaságában megjelenített ábrázolás nem egyértelmű, de a madár fejtartásából pelikánra lehet következtetni. A „gödény” madár a középkor óta **Krisztus-szimbólum**. Az önfeláldozás isteni aspektusaira, áttételesen az **eucharisziára** utal. Profán értelemben a közös jóért meghozott áldozatot, a társadalomért érzett felelősségvállalás gondolatát hivatott megüzenni.

A sas plasztikusan kidolgozott stukkója kissé tolakodóan tárul elénk szemmagasságtól fölfelé ugyanitt a sarokban, a hadijelvények alatt egy oszlopfőn. A sasmadár köztudottan az égi **hatalom, az uralom, a királyi méltóság** jele, számos kultúrában ebben az értelemben használták. Walkó is így használja, hiszen felette sorakoznak az ehhez szükséges eszközök jelképei, a kard, a lándzsa, a pajzs, stb. A rómaiak **Jupiter** attribútumát, a keresztények **János evangélistát** illetve az **isteni Logoszt**, az alkímiában és hermetizmusban a **szellemi lételemet** (princípiumot) látták benne. Filozófiai értelemben a **magasabb szellemi sík**, a megdicsőülés, a tisztánlátás, az isteni szférákba való felemelkedés képességének a jelképe.

A Valkó-ház szobájában egységes ornamentikával, összetartozó kontextusban van jelen a sas és a pelikán. Ezek együtt megintcsak szabadkőműves gondolatokat idéznek, ugyanis a skót AASR rítus **18. beavatási fokában** – amit „A rózsakereszt

lovagja, vagy tökéletes herceg” néven jegyez a rend – a két madár már keresztény és lovagi erények hangsúlyozásával vannak jelen. A 18. fok célja, hogy a beavatott testvér a vallásos megkülönböztetés nélkül fedezze fel azok értékeit. A sas tehát itt az ihletett lelkületű János apostol, a pelikán mint Krisztus-szimbólum jelenik meg, a szeretet és bölcsesség, az áldozat és emelkedés allegóriájaként.

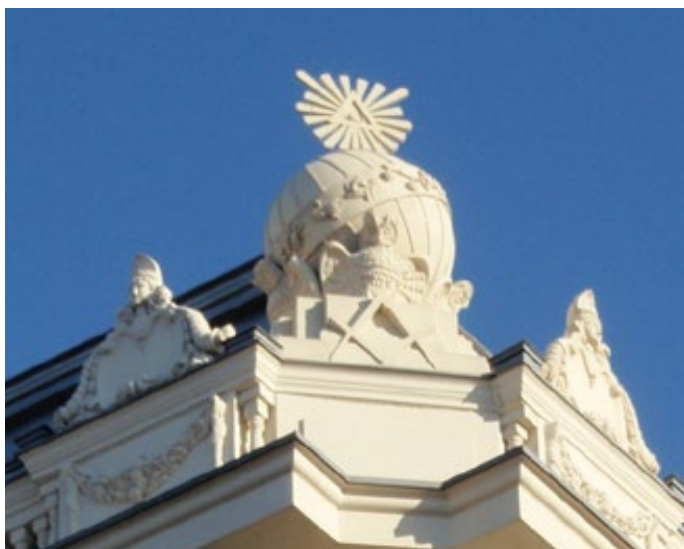

Bagoly, sas, sólyom

Különösen izgalmas, hogy a trófeum környékén bukkan fel ismét a bagoly, összefüggő kompozícióban a fentebb említett sassal, illetve a leginkább sólyomra emlékeztető vadászmadárral. Utóbbi talán a helységnévre utal, **Solymár** nevét **Walkó** önmagában mitikus jelentőségűnek láthatta, talán nem lehet véletlen, hogy magától értetődő módon központi helyen szerepeltette.

A bagoly azonban másodszor is felbukkan a Valkó-ház díszítésében. Persze ez önmagában pusztán historizáló utalás is lehetne: a bölcsesség erényének allegorikus jelzésének, hangsúlyozásának céljából. A szabadkőműves gondolatok bizonyítható jelenléte okán azonban érdemes rávilágítani arra, hogy itt sem pusztán művészi megfontolások készítették az alkotót. A baglyot – bár nem kifejezetten „frájmaurer” jelkép és nem is olyan gyakori – előszeretettel használták a szabadkőművesek, a titkos tudás jelképeként.

Budapesten például akad olyan historikus épület, amelynek homlokzatán vagy belső

díszítésén a bagoly a szabadkőműves szimbólumok társaságában jelenik meg. A legismeretebb ezek közül a Podmaniczky utca 45. szám alatti egykori páholszékház, ahol a glóbusz, szfinxek, szárnyas skarabeuszok és a klasszikus jelképek (körző, derékszög) is láthatók. Hasonló funkciót töltött be korábban az Andrássy út 66. szám alatti épület is, ahol szintén fellelhetők ilyen motívumok.

Az AASR rítusban a 18. fokozattól egyébként is hangsúlyossá válnak a kereszténység és a középkori lovagi erények üzenetei, talán a megfogalmazás nyelve; a

heraldika, a romantika és az eklektika is ezt a célt szolgálja Walkó művészetében.

A historizmus és a szabadkőműves eszmék összefonódásának remek példája a **harántpólyás mesterpajzs** többszöri megjelenése is, amely kifejezetten középkori lovagi eszmények utánérzetét kelti, de itt a solymári házban a **testvériség filozofikus mondanóját** is képviselheti. A pajzsok – amik a két oszlopon is hangsúlyosan jelen vannak – klasszikusan a védekezést és a támadást jelölik, de a szabadkőműves megoldókulcs alapján a testvériségre, a szabadságra és az egyenlőségre is utalhatnak.

A Főnix és az eperjesi páholy

A bal oldali „Boáz” oszlop legelső szimbóluma a főnix-medalion. Fontos megjegyezni, hogy Walkó László a felvidéki Eperjesen született. Ez a város adta a **második magyarországi szabadkőműves páholyt 1769-ben**, ami a kor és az ország egyik legnevesebb szabadkőműves szerveződésének számított. Így Walkó szülővárosa mondhatni zászlóshajóként az elsők között reprezentálta ezeket az új eszméket. A nemzeties, kurucos vonásokkal rendelkező szerveződést 1795-ben (25 év működés és a jakobinus Martinovics Ignác szervezkedésének leleplezése után) I. Ferenc betiltotta. Bár 1869-et követően újraéledt a mozgalom, mindenki számára látható módon csak 1902-ben öltött testet újra, akkor viszont mint a „**főnixmadár**” éledt újra.

A *Thököly Imre* nevét viselő eperjesi páholy jelképe volt a főnix. A titkos társaság erő-

sen filantróp tevékenységet folytatott: ismeretterjesztéssel, népneveléssel és jótékonykodással foglalkozott. A páholy nevéhez esti tanfolyamok indítása, szegény gyermekeknek szánt menedékhely létesítése és árvaház alapításában való részvétel is fűződik. Walkó ismerhette szülővárosának ezt az oldalát és talán már otthon, fiatal éveiben megérintheették őt a páholy által használt szimbólumok. Ennélfogva teljesen érthető, ha a solymári házán – **akár a szülőföld iránti tisztelet jeleként** – megjelenítette a mitikus madarat.

A főnixnek, mint szabadkőműves jelképnek egyébiránt elég fontos a szimbolikus jelentősége. Albert Pike híres 19. szá-

zadi szabadkőműves teoretikus egy teljes beavatási út vezérmotívumának tekintette. Szerinte **az emberi moralitás átalakításának szimbóluma**: a világ tűzében újjászülető emberi erkölcsöt jelképezi. Az alkímiában az anyag átalakításának jelképe, de keresztény motívumként a **Krisztusban való újjászületést** is megüzenheti.

A kétfejű sas

A „Jákin” jobboldali oszlop legfelső motívuma a kétfejű sas, ami nagyon elterjedt motívum. Általában a **hatalom vagy az uralkodói tekintély** szimbólumaként ismert.

A heraldikában legtöbbször címerállat: Bizáncban a keleti és a nyugati határookra vigyázó uralkodót jelképezte. Felbukkan az orosz cárság kapcsán, albán, Habsburg, német hatalmi

jelképként, de még a kunbábonyi avarok motívumai között is ott találjuk.

A szabadkőművességben azonban filozófikusabb mondandója domborodik ki: a reguláris skót (AASR) rítusban a 32-33. beavatási fok jelképe, ami a „**A királyi titok fenséges hercege**” nevet viseli. A két fej az anyagi és szellemi világ különállását de egyben összetartozását fejezi ki, vagyis az ellentétek egységét (coincidenca oppositorum). Utal a megvilágosodásra, a titkos tudás kettős forrására.

Hexagrammaton

Walkó László a házon a hexagrammaton-t, ismertebb nevén a Dávid-csillagot alkalmazta a legtöbbször. Teljesen egyértelmű, hogy az esztétikai célok mellett világnézetének esszenciáját is megfogalmazta általuk. A hexagrammatont leginkább kont-

Hexagrammaton rozettában

matont nem pusztán geometriai vagy vallási szimbólumként tisztelték, hanem **kozmikus, alkímiai, teológiai és morális** jelentéssel felruházott „hitvallásként” is értelmezték. A csillagdíszek a solymári ház íves kapujának rozettáin bukkannak fel először a szemlélő számára. Ez a tény rávilágít a fentebb ismertetett yorki rítus Királyi Boltívének központi mondanivalójára; az **elrejtett szellemi igazság** (az elveszett isteni név), az „elveszett szó” megtalálásának motívumára.

Hexagrammaton ornamentikák

extusban ábrázolta, azaz indirekt módon, nem feltétlenül önálló jelképként használta: mennyezeten mint csillagokat, rozettán és stukkókon mint virágok bibéjét.

Hogy miért így jelenítette meg, az megintcsak szabadkőműves értelmezésben válik érthetővé. A titkos társaság tagjai a hexagram-

A mennyezeten példás rendben felvonultatott csillagok jól igazodnak ahhoz a szabadkőműves gondolathoz, hogy egy páholy valójában „égi baldachin”, ami telis tele van „arany csillagokkal”, eképpen pedig a makrokozmosz jelképe. A szabadkőműves rendszerben mondhatni minden szimbólum és beavatási fok az isteni rend jelképes hely-

Fontos szabadkőműves jelkép a Nap is, amelyet gyakran lángoló csillagként ábrázolnak. A solymári házban viszonylag egyértelműen a legfőbb égítést ábrázolta Walkó is, stukkóként bukkann fel a „szentély” közepén a mennyezeten. Egykori pompáját egy osztófal halványítja.

reállításáról szól. Albert Pike, az egyik legismertebb szabadkőműves teoretikus szerint: *“A kettős háromszög [hexagrammaton]*

a tökéletes ember jelképe: azé az emberé, akiben az isteni és az emberi találkozik”. Ehhez a gondolathoz a solymári villa architekturális díszai is láthatóan igazodni akarnak. Solymári házán Walkó László láthatóan minden szimbólumot tudatosan helyezett el, ez alól vélhetően a csillagok sem kivételek. Részünkről hipotézis marad azonban a következtetés, miszerint a Királyi Boltív **elveszett szavát jelenítette meg Walkó a hexagrammaton által**, bár hivatalosan a tetragrammaton jelképezi az elveszett isteni szót a szabadkőműves hagyományban.

A három kapu

A ház nyugatra néző homlokzatán hangsúlyosan jelenik meg a három boltíves kapu (és vakárkád). Minden jel szerint ezeket szintén jelképes megfontolások készíthették. A befejezéshez talán éppen ez az épületrész állt a legközelebb, hiszen már csak a díszítések hiányoznak róla. A **hármass osztás** az építészetben általában véve is igen **kedvelt eljárás**, de a szabadkőműves szimbolikában további jelentéseket is hordoz.

Szimbolikus jellege mély és sokrétű. Megértéséhez a titkos társaság rituális tárgyát, a **szőnyeget** érdemes elsőként alapul venni, amely Salamon templomának és magának a páholyoknak egyfajta univerzális jelképe. A négyszög formájú tárgy minden oldala megfelel egy égtájnak, a szőnyeg szélén lévő zsinór pedig a hajdani templom falait jelképezi. A szőnyegen a zsinór nyugat felől nyitott, ami az jelenti, hogy a tagságnak innen van az egyetlen látható összeköttetése a külvilággal, jelképesen **innen áramlanak ki a tagok a másik három égtáj felé**, hogy dolgozzanak a közös ügyükön. Továbbá a **skót rítus 10. fokozatában („A Kiválasztott tizenöt” nevű szint egyik jelképeként)** ugyancsak felbukkan a hármass kapu. Itt a beavatás egy allegorikus történet eljátszását jelenti, amelynek központi eleme Hiram Abif, Salamon templomának ikonikus építőmestere körül bonyo-

lódik. Ehelyütt ezt most nem részletezem. A kapuk itt lényegében erkölcsi fejlődést szimbolizálnak: az **első** az igazság mellett való **elköteleződést**, a **második** a döntésből fakadó belső küzdelemet és az **önismeret próbáját**, a **harmadik** a **cselekvő bölcseséget**. A szabadkőműves jelképek sokszor

Hármass kapu és vakárkád a ház nyugati oldalában

több rétegben nyilvánulnak meg, beavatási fokozattól függően egyre mélyebb és bonyolultabb erkölcsi példázatokon és allegorikus történeteken keresztül.

A (belső) templomépítés szimbolikus jellege egyértelműen megjelenik az épület ezen részén és romos, mai állapota is mintha őrizné Walkó László szabadkőműves jelképek iránti szenvedélyességének lenyomatát. A lendület valószínűleg az 1919–1920-as po-

litikai fordulatok következtében torpant meg benne, amikor Horthy alatt a Simonyi-Semadam-kormány belügyminisztere, Dömötör Mihály 1920-ban törvénnyel tiltotta be a szabadkőműves páholyok működését Magyarországon. Ezt követően már inkább csak állagmegóvás, praktikus bővítések történtek a házban, talán a három oszlop kidolgozását ezért sem fejezhette be. A szabadkőműves attitűd Walkó fiaiban már nem munkált tovább.

A be nem fejezett gondolat

Walkó László szemmel láthatóan szerette volna az egész házat gondolatainak kifejezőeszközekévé alakítani. Magnum opusának (nagy művének) teljes megvalósulását talán a történelem és az idő akadályozta csak meg. Mindez a rendelkezésre álló archív fotóból, illetve a szórványosan elkészült homlokzati stukkók maradványaiból feltételezhető. Egy időben medalionok (girlandkoszorúk) díszítették a torony déli homlokzatát. A neogót emeleti ajtó fölött magasba nyúlóan pilaszterek alkot-

tak beszédes motívumokat. Összhatásában **antropomorf trónusra vagy koronás királyi arcra** emlékeztető forma volt. A ház díszzeivel Walkó László aktív, kreatív idejében igen szuggesztív látványt nyújthattak.

S.Walkó festménye 1973-ból

Nem mehetünk el szó nélkül Walkó László fia két, 1973-ban készült festménye mellett (Természetfeletti lények címmel), melyeket az Art Universum sorozat részeként jegyzett (Solymári Walkó László), s amelyek ihlető forrásai között – úgy hisszük – ott lehetett a torony díszítményeinek szimbolikája és az atyai világkép mélyen spirituális öröksége is.

A torony egykori bejárati díszítése

Hármas pajzsdísz

Különleges dísz a háznak a hármas pajzsdísszel ellátott medalion, a pegazus feletti falrészén. Heraldikai értelemben első látásra családi motívumra gondolhatnánk, de ennek a felvetésnek semmilyen kapcsolódását nem találtuk. Valószínűbb ezért, hogy a jelnek ismételten a szabadkőművesség ad létjogot.

A hármas pajzsdísz kiemelt helyen szerepel, mondhatni a „szentély” falán lévő legelső jelvény, mintegy megadja az alaphangot, éppúgy, ahogyan a vele átellenben lévő körző, szögmérő és szem medalionja.

A szimmetrikus elrendezés nem lehet véletlen, valószínűleg teljesen tudatos elgondolás eredménye. Az egy pajzson három kis pajzs motívuma a titkos társaság legalapvetőbb beavatási szintjeit jelenítheti meg heraldikai eszközkészlettel. A hármas osztás ugyanis a kék páholy yorki rítusának három, minden szabadkőműves rendszerben jól ismert be-

avatófokára utalhat: a legény, a tanonc és a mester hármasának szimbolikus megjelenítéséről lehet szó, jelezve a testvériséghez való tartozást.

A spekulatív szabadkőművészségben – különösen a skót rítus eszmeiségében – erőteljesen keverednek a vallási, spirituális, ezoterikus, alkímikus, gnosztikus és romantizáló történelmi, néhol anakronisztikus elemek. Ennek a sokrétű szellemi kavalkádnak a beavatási fokozatok nyújtanak rendszert: egyszerre szolgálnak **értelmezési keretként** (dogmaként), **közöségi összetartó erőként** (rítusként), **önazonosság-forrásként** (identitásként), valamint viselkedési **normák** alapjaként (morálként).

Nem meglepő tehát, hogy az államhatalom és a történelmi egyházak sokszor bizalmatlanul tekintettek működésükre, mivel ezek az adottságok a szabadkőművességet potenciális ideológiai kihívóként és versenytársként tüntették fel.

Fáklyák, mint a “női génusz” hírnökei

Walkó László számára fontos lehetett a haza iránti elkötelezettség érzése. Vonzódását a nemzethez kifejezésre juttatta házának historizáló stílusjegyeiben, a társadalmi változásokra való progresszív érzékenységét pedig a keresztény, szabadkőműves szimbolikába rejtjelezte. Fia, Arisztid beszámolója szerint édesapja művészetében egyértelműen megnyilvánult a századvégi magyar társadalom **függetlenség és felemelkedés iránti vágya**. A millenniumi pályázatra készített bőrkötéses vendégkönyvön (és annak vázlatain is) a központi figura egy **idealizált nőalak** volt, néhány könnyeden burkolt szabadkőműves attribútum kíséretében.

A nőalak kezében irattekercs: „*Magyarország nem volt, hanem lesz.*” Beszédes, hogy Wal-

kó Kossuth Lajos híres kijelentését választotta munkájának központi témájául, akár hitvallásként is értelmezhető: elkötelezettséget sugall, a magyar nemzeti eszmék, és a haladó gondolkodás jegyében alkot. Vélhe-

tően hazafias érzéseinek példaképe Kossuth lehetett, akiről egyébként máig vitatkoznak a történészek, hogy vajon páholytag volt-e vagy sem.

Külön említést érdemel az „angyali” nőalak képe ezen a munkán, ami a Walkó-házon allegorikusan, fáklya formájában jelenik meg újra kétszer is (az oszlopokon). Erről az idealizált alakról **Walkó László maga nyilatkozta** a következőket: „...[A női génusz] *Eszméje eredeti. Magyar Nemzet Génusza az ezredéves múlt romjai felett. A gyermek – alakja jelképezi a jövő századok fejlődő történelmét, lábainál a tudomány, a művészet és ipar csoportosítva. A Génusz lábainál fekvő fegyverzet a harcias korszakot jelképezi, s a háttérben feltűnő Visegrádi omladék hazánk fénykorának töredéke. Fáradtságos munka, három hónapot igényelt (...)*”

Walkó eredetinek titulálja a női génusz alakját, pedig megjelenítése a 18-20. században Európa-szerte mindenhol megjelent a kultúrában: a képzőművészettől kezdve (szobrok, festmények) a nemzeti romantikán és a historizmuson (irodalom, építészet) keresztül egészen a szabadkőművességig ideáltipikus motívum lett. Újraértelmezett toposza volt ez a **bölcsességnek, az igazságosságnak**, a békének, a megvilágosodásnak, a haza féltő szeretetének, a tudás fényének, a fény győzelmének, az életnek, és legismertebb jelentésében a szabadságnak.

Mindez párhuzamban volt a nemzeti liberalizmus egyre erősödő társadalmi szerepvállalásaival is. A női génusz szimbolikus megjelenítése nemzetenként kissé eltért, de archetipikus értelemben többnyire az antik görög-római kultúrából vette az „alapanyagot”. Walkót minden bizonnyal a görög Pallasz Athéné, a római Minerva és Liberta istennők, valamint Eugène Delacroix francia festő nőideáljának alakjai ihlethették meg – így nem tért el a szokásos ábrázolásoktól. Feltűnő inkább az, hogy mindezt vidéki magánházán a lehető leglátványosabb módon meg is jelenítette.

Walkó László bőrborítású pályaműve

Színdarabok és a ház

Tudomásunk szerint Walkó összesen két színdarabot írt. A nagy sikerrel bemutatott „A száműzött” címűt 1898-ban, illetve a „A báró és a ballerina” című egyfelvonásos vígjátékot 1901-ben. Témánk szempontjából előbbi az érdekes. A száműzött egy történelmi dráma volt, amely XVIII. Lajos korában játszódott és egy bonyolult társadalmi és családi helyzetet mutatott be. Több korabeli újságcikk kritikájából és méltatásából tudjuk, hogy Walkó darabja (néha túlzó) romantikussága, nyelvezetének pátoszossága ellenére mégis szatirikus lett, erősen érződött belőle a társadalomkritika. Sokan nem értették, hogy Walkó a darab cselekményét miért éppen

Lajos korába helyezte, de ezzel Walkó nyilván üzeni akart. Lajos uralkodása Franciaországnak a napóleoni háborúk utáni restaurációs korszakára esett és tele volt olyan feudalisztikus vonásokkal, amik a színdarab bemutatásakor már Magyarországon is elavultnak számíthattak. Hazánkban a kiegyezés után volt hasonló a helyzet, mint XVIII. Lajos idejében Franciaországban. A polgári társadalom átalakulása javában zajlott, de a régi arisztokrácia, az új polgári elit és a nemzeti radikálisok között húzódó ellentétek időnként kiéleződtek. Walkó talán ezzel az analógiával igyekezett rámutatni arra, hogy itthon is zajlik egyfajta „restauráció”, amelyben a nemesi származást egyesek ismét fel akarják értékelni.

Zárszó, összefoglalás

Az eddig megismert adatok szerint alapvetően Nieger Károly és Walkó László keze nyomait viseli, az ő világnézetüket képviseli az épület, amit ma Valkó-házként ismerünk. Nieger Károly adta a romantizáló alapot, Walkó pedig historizáló eklektikával egészítette ki, ugyanakkor további karaktert, misztikumot is kölcsönzött alkotásai által a háznak. Műkedvelő, nemzeti, hazafias érzelmű, haladó, olykor a progresszívebb eszmékkel is szimpatizáló művészember lehetett, akit a szabadkőműves eszmék pátosza, humanizmusa, a társadalmi problémák iránti cselekvő radikalizmusa, illetve ezen eszmék idealizált szimbólumai spirituálisan is megérinthettek.

Nem találtunk arra utaló nyomot, hogy ő maga páholytag lett volna, vagy tevékenyen, közösségi szinten bármilyen módon kinyilvánította volna ezen eszmék iránti vonzalmát – ezért valószínűbb, hogy kötényt nélküli szimpatizáns volt. Nem kizárt, hogy felvidéki szülővárosában (Eperjesen) már találkozott ezen eszmékkel, hiszen ez a város volt a hazai szabadkőművesség második zászlóshajója a 18-19. században. Valószínű tehát, hogy csupán műkedvelő szabadkőművesként építette meg a Nieger Károlytól 1906 környékén megvásárolt ház nyugati ol-

dalában a boltíves „szentélyt”, amit később múzeumként használt fel fia, Valkó Arisztid. Walkó László a legtöbb faragványt és jelképes üzenetet ezen épületrészen helyezte el, de a ház északi nagyszobájában is találunk stukkókat, amik összefügghetnek Walkó szabadkőműves látásmódjával. A házon megjelenített alkotások zöme a „Kék páholy” alapszimbóluma, illetve a skót reguláris rítus beavatási fokainak jellegzetes, főként zsidó-keresztény hagyományhoz köthető jelképe. Ehhez remek kifejezőeszköz volt a kor romantikája, a „boldog békeidők” polgáriásodó légköre, prosperitása. Jól használta fel az akkoriban népszerű eklektikát, mint művészi kifejezőmódot és a házon a historizmus is segítségére volt, ha kedvelt szimbólumait meg akarta jeleníteni.

Walkó a világnézetét – a világtól kissé eltávolodva – solymári otthona stukkóiban, faragványaiban, díszítéseiben élte meg. A Valkó-ház így nem pusztán egy magányosan alkotó művész szubjektív értékítélete saját életéről, hanem egy korszak mementója is: a magyar mazonológia és a solymári mikrotörténet egy ritka lenyomataként értelmezhető. Mint ilyen, fontos helyi értéke a településnek.

Felhasznált irodalom:

Bodrogi Tibor, Dobossy László, Dömötör Tekla, Ecsedy Csaba, Horváth Tibor, Katona Imre, Kecskés Lászlóné, ifj. Kodolányi János, Komoróczy Géza, Kovács György, Mády Zoltán, Sárkány Mihály, Waczulik Margit, Wessetzky Vilmos: Mitológiai ábécé 2. kiadás, 1973

James G. Frazer: Aranyág, 1994

Pál József, Újvári Edit, Borus Judit, és Ruttkay Helga: Szimbólumtár, Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából, 2001

Magyar Szabadkőművesek, Rubicon, Történelmi magazin 2020/10.

Fónagy Zoltán: Kaszinó, olvasó, fonó. Kultúrterek a 19. században

„S” (Könyves Kálmán páholy): A szabadkőműves kötelességei, 1916

„S” (Könyves Kálmán páholy): A szabadkőművesi szimbólumok magyarázatai, 1915

Arcanum: Magyar Nemzet, 1996. 01., Budapesti Hírlap, 1910. 02. Az Újság, 1906. 02., Budapesti Hírlap, 1906. 08. Pesti Hírlap, 1908. 03. Alkotmány, 1899. 02. Pesti Hírlap, 1899. 01. Nemzet, 1883. 12. BME, Magyar Festőipar, 1924, Pesti Hírlap, 1907. 07. Vasárnapi Újság, 1907. Pesti Hírlap, 1898. 06. Budapesti Hírlap, 1900. 06. Magyar Szó Budapest, 1901. 06. Numizmatika, 1989. Új Nemzedék, 1931. 02., Ország Világ

Rákos Péter: A solymári Valkó-ház kőrestaurátori szakvéleménye, 2017

Magyarországi Symbolikus Nagypáholy: Alkotmánya, 1913

Szentpéteri Márton: A keresztény pánszófia temploma, Helikon 62. évf. 4. sz. (2016.)

Albert Pike: Morals and dogma, 1871

Walkó László: Budapesttől Velencéig, 1907

Kiss Ulrich SJ: A szabadkőművesség mint ezoterikus vallás, 1997

Nagy Töhötöm: Jezsuiták és szabadkőművesek, 1990

A.G. Salmon: Seventeen degree, Knight of the east and west

Pataky Lajosné, Dzubay Lászlóné: A szabadkőműves szervezetek levéltára - Repertórium (Levéltári leltárak 39., 1967

Basa László: Az első szobor, 2014

Heraldikai lexikon (wikibooks)

Továbbá Raffay Ernő, Szekeres Balázs, Ablonczy Balázs, Szakács Árpád, Márton László, Kövesdy Pál részvételével készült youtube tartalmak

Köszönet: Zsíros Nándor, Gratzer Tamás, Sólyom Ágnes, dr. Tóth Piroska Anna, Rákos Péter

Külön köszönet: Hegedűs András (2011-es fotóanyag, lektorálás)

Pállinkás János festménye

Pálincás János festménye

Pálincás János festménye

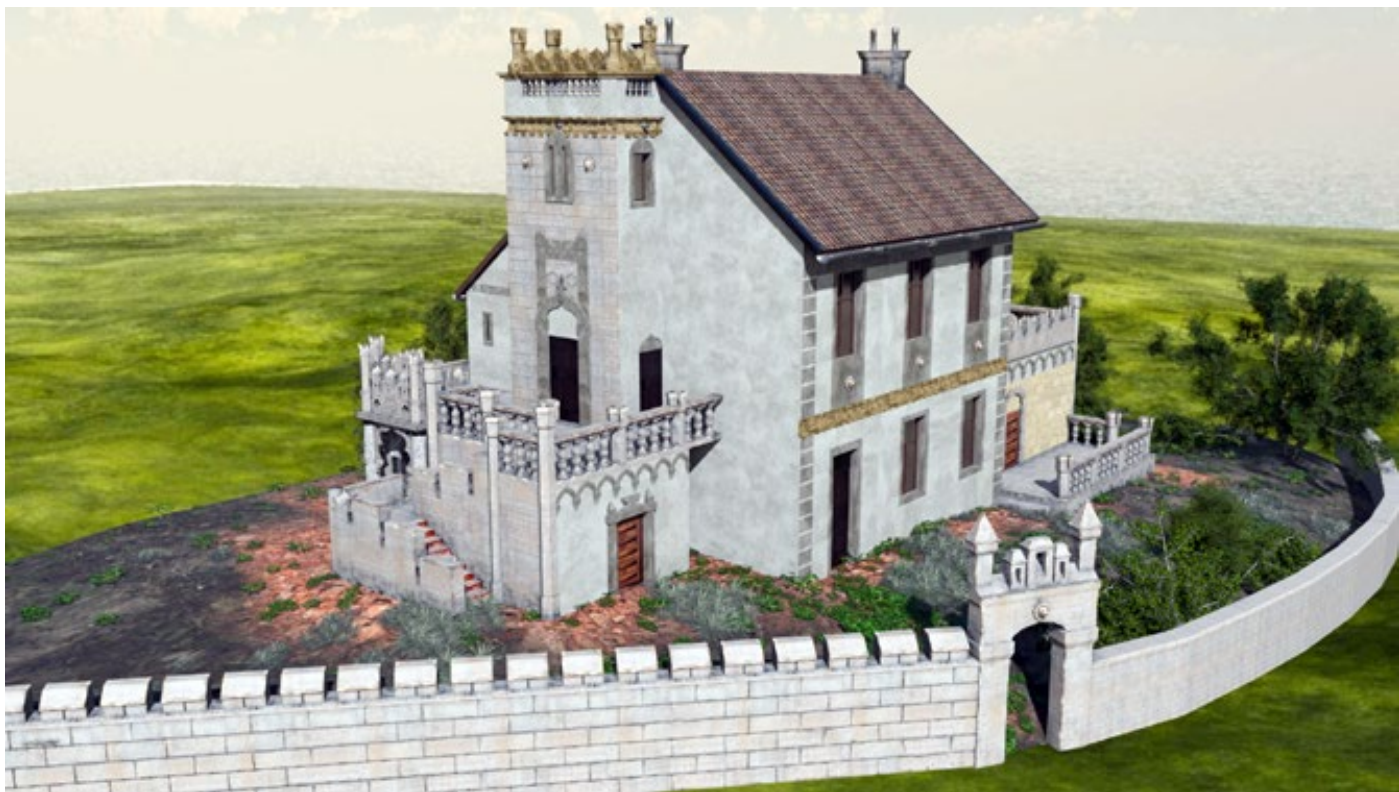
2025. májusi állapot

Fotók: Hegedűs András, 2011

*Rekonstrukciós kísérlet. Az 1910-1920-as évek állapotának elképzelt látványa archív fotók alapján.
(Készítette: Milbich Tamás)*

